

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΧΙΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑΣ
ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ, ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΤΗΣ DEUTSCHE BANK.

Του

ΤΟΥΜΠΑΡΗ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Επιβλέπων Καθηγητής: ΑΝΕΣΤΗΣ ΛΑΔΑΣ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην
Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, 2018

Περίληψη

Στο παγκοσμιοποιημένο και ευμετάβλητο επιχειρηματικό περιβάλλον που δραστηριοποιούνται οι ελληνικές επιχειρήσεις, με την ύπαρξη μεγάλου ανταγωνισμού ο οποίος βαίνει διαρκώς εντονότερος, η σημασία του ελέγχου αποκτά μεγάλη σημασία ιδιαίτερα κατά την σύνταξη των οικονομικών καταστάσεων, όπου πρέπει να γίνει πρόβλεψη για την συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης. Η σημασία του εσωτερικού ελέγχου αναδεικνύεται όλο και περισσότερο τα τελευταία χρόνια και αποτελεί ένα σύγχρονο εργαλείο διοίκησης, ενισχύοντας τη Διοίκηση στη διαδικασία λήψης απόφασης. Ο έλεγχος πρέπει να διενεργείται από επαγγελματίες ελεγκτές που διαθέτουν επάρκεια και γνώσεις, ακολουθώντας τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα και συλλέγοντας τα απαραίτητα στοιχεία για να στοιχειοθετήσουν επαρκώς τη διατύπωση γνώμης.

Η παρούσα διπλωματική εργασία έχει στόχο να καταγράψει την σημασία του ελέγχου για τις σύγχρονες επιχειρήσεις, συσχετίζοντας τον έλεγχο και τον ρόλο του ελεγκτή με την θεμελιώδη λογιστική αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας. Μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης και της μελέτης περίπτωσης επιχειρείται να αναδειχθεί η σημασία που έχει η διατύπωση γνώμης του ελεγκτή αναφορικά με την συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης. Από την παράθεση της μελέτης περίπτωσης, συμπεραίνεται πως αποτελεί αδήριτη ανάγκη η διατύπωση γνώμης για την συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης και την σύνταξη των οικονομικών καταστάσεων, σύμφωνα με την αυτή την παραδοχή, όπως προτάσσουν τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα.

Λέξεις Κλειδιά

Εσωτερικός Έλεγχος, Αρχή της Συνέχισης της Δραστηριότητας, Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα

Abstract

In the globalized and volatile business environment in which Greek businesses operate, with the existence of ever-increasing competition, the importance of control is particularly important in the preparation of financial statements, where provision should be made for the going concern assumption. The importance of internal control has become more and more important in recent years and is a modern management tool, enhancing management in the decision-making process. The audit should be conducted by professional auditors who are competent, following the International Standards on Auditing and collecting the necessary information to adequately substantiate their opinion.

This diploma thesis aims to capture the importance of control for modern enterprises, associating the control and the role of the auditor with the fundamental accounting principle of the going concern assumption. The bibliographic review and the case study attempt to highlight the importance of the auditor's opinion, regarding the continuation of the business activity. From the case study, it is concluded that it is imperative to express an opinion on the continuation of the business activity and the preparation of the financial statements, according to this assumption, as advocated by the International Standards on Auditing.

Keywords

Internal Audit, Continuing Activity Principle, International Auditing Standards

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	1
Abstract.....	2
Περιεχόμενα.....	3
Κατάλογος Πινάκων	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
1.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις.....	6
1.2 Σκοπός της Εργασίας	7
1.3 Ερευνητικά Ερωτήματα	8
1.4 Δομή Εργασίας.....	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	9
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ.....	9
2.1 Εισαγωγή.....	9
2.1.1 Η αναγκαιότητα του εσωτερικού ελέγχου για κάθε οικονομική μονάδα	10
2.1.2 Σκοπός του εσωτερικού ελέγχου	11
2.1.3 Τα είδη του εσωτερικού ελέγχου	12
2.1.4 Η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου	13
2.1.5 Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου και ο εσωτερικός ελεγκτής	13
2.1.6 Ο εσωτερικός ελεγκτής	15
2.1.7 Κώδικας δεοντολογίας του εσωτερικού ελεγκτή	16
2.1.8 Διεθνή Πρότυπα Επαγγελματικής Εφαρμογής Εσωτερικού Ελέγχου	17
2.1.9 Η ανεξαρτησία του εσωτερικού ελεγκτή.....	18
2.1.10 Η διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου.....	18
2.1.11 Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου.....	19
2.1.12 Αρχές ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου.....	20
2.1.13 Το περιεχόμενο και ο σκοπός ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου.....	21
2.1.14 Τα χαρακτηριστικά ενός αποτελεσματικού συστήματος εσωτερικού ελέγχου.....	22
2.2 Η παραδοχή της συνέχισης της δραστηριότητας.....	23
2.3 Συμπεράσματα κεφαλαίου	30
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	31
ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ-ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ.....	31
3.1 Εισαγωγή.....	31
3.2 Η διενέργεια ελέγχου και η λήψη αποφάσεων.....	33

3.3	Συμπεράσματα Κεφαλαίου	41
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	42
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ	42
4.1	Εισαγωγή.....	42
4.2	Εσωτερικός έλεγχος στην Deutsche Bank	44
4.2.1	<i>Κίνδυνοι στη χρηματοοικονομική πληροφόρηση</i>	<i>44</i>
4.2.2	<i>Οργάνωση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου στη Deutsche Bank</i>	<i>46</i>
4.2.3	<i>Έλεγχοι για την Ελαχιστοποίηση του Κινδύνου Αναφοράς Σφαλμάτων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς στη Deutsche Bank</i>	<i>48</i>
4.3	Εσωτερικός έλεγχος και διαχείριση κινδύνων	50
4.3.1	<i>Βασικές μετρήσεις κινδύνου</i>	<i>51</i>
4.4	Εσωτερικός έλεγχος και συνέχιση δραστηριότητας στη Deutsche Bank	53
4.4.1	<i>Αξιολόγηση κινδύνων</i>	<i>55</i>
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	58
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ, ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ	58
5.1	Γενικά συμπεράσματα.....	58
5.2	Περιορισμοί έρευνας.....	62
5.3	Προτάσεις για μελλοντική έρευνα	62
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ	63

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1: Υποχρεώσεις Διοίκησης και Ελεγκτή	33
Πίνακας 2: Γνώμη των ελεγκτών αναφορικά με την παραδοχή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας	35
Πίνακας 3 Δείκτες μέτρησης κινδύνου Deutsche Bank	52
Πίνακας 4 Χρήση οικονομικού κεφαλαίου και συνολική θέση κινδύνου	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγικές παρατηρήσεις

Η υπόθεση της συνέχισης της δραστηριότητας είναι μια από τις θεμελιώδεις λογιστικές αρχές για την κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων. Έχει μεγαλύτερη σημασία όταν στην παγκόσμια οικονομία υπάρχει κρίση που οδηγεί σε ύφεση. Η έκθεση του ελέγχου συμβάλει στην αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και σχετίζεται άμεσα με την απόφαση του ορκωτού ελεγκτή διαδραματίζοντας σπουδαίο ρόλο στη διαδικασία λήψης χρηματοοικονομικών αποφάσεων των χρηστών.

Στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον που μεταβάλλεται διαρκώς κάτω από δύσκολες οικονομικές συνθήκες οι επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν καθημερινά προκλήσεις και κινδύνους, που επηρεάζουν αρνητικά την επίτευξη της στοχοθεσίας. Περαιτέρω, οι σύγχρονες επιχειρήσεις προκειμένου να σταθεροποιηθούν και να αντιμετωπίσουν τον ανταγωνισμό, καλούνται να αυξήσουν την αποδοτικότητα τους, με στόχο την συνεχή ανάπτυξη και την αύξηση της κερδοφορίας τους.

Η ελεγκτική έχει βαρύνουσα σημασία λόγω των παραγόντων που διαμορφώνονται στο σύγχρονο επιχειρείν με την εποχή να χαρακτηρίζεται από φαινόμενα απάτης και διαφθοράς, όπου δημιουργείται ανάγκη για διαφάνεια και αξιοπιστία. Οι υπηρεσίες εσωτερικού ελέγχου των επιχειρήσεων έχουν ρόλο συμβούλου της Διοίκησης, με τον ελεγκτή να λαμβάνει γνώση όλων των δραστηριοτήτων και λειτουργιών που πραγματοποιούνται στην επιχείρηση κατανοώντας τους κρίσιμους επιχειρηματικούς κινδύνους που περιβάλλουν κάθε ξεχωριστό τμήμα προτείνοντας λύσεις για την αντιμετώπιση τους.

Την παρούσα χρονική περίοδο, όπου τα σημάδια και οι επιπτώσεις της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης είναι εμφανή στον επιχειρηματικό κόσμο, με την πτώση των πωλήσεων, την έλλειψη ρευστότητας των επιχειρήσεων και την υψηλή φορολογία, ο ελεγκτής πρέπει να βελτιώσει την προσοχή του σε θέματα που αναφέρονται στην συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης. Περαιτέρω, επειδή ο ελεγκτής δεν μπορεί να κάνει πρόβλεψη

για μελλοντικές συνθήκες και γεγονότα που έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν τις συνθήκες για να παύσει τη δραστηριότητα της μια επιχείρηση, αν στην έκθεση ελέγχου του δεν κάνει κάποια αναφορά στην ύπαρξη αβεβαιότητας για την συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης, αυτό το στοιχείο δεν θα πρέπει να εκληφθεί από τα ενδιαφερόμενα μέρη πως ο ελεγκτής εγγυάται την ικανότητα της επιχείρησης να συνεχίσει τη δραστηριότητα της.

Η σημαντικότητα του ελέγχου για όλες τις επιχειρήσεις θεωρείται δεδομένο την σύγχρονη εποχή. Ιδιαίτερος για τις μεγαλύτερες σε μέγεθος επιχειρήσεις προκειμένου να επιβιώσουν στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, όπου απαιτείται να αναπτύξουν πλήθος λειτουργιών για να εφαρμόσουν επιτυχώς την στρατηγική τους. Η λήψη μέτρων που θα ενισχύουν τη Διοίκηση στο έργο της, ώστε να υπάρχει ομαλότητα στη λειτουργία της και προστασία των περιουσιακών στοιχείων είναι αναγκαία.

Η υπόθεση της συνέχισης της δραστηριότητας αποτελεί μια θεμελιώδη λογιστική αρχή όσον αφορά την κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων των επιχειρήσεων, έχοντας αποκτήσει μεγαλύτερη σημασία τα τελευταία χρόνια που σε παγκόσμια κλίμακα η οικονομία αντιμετωπίζει μεγάλη χρηματοπιστωτική κρίση. Ο αριθμός των επιχειρήσεων που καταφεύγουν σε πτώχευση σε συνδυασμό με την αδυναμία αναγνώρισης από τον ελεγκτή εκείνων των συνθηκών που εγείρουν ουσιώδη αμφιβολία αναφορικά με τη δυνατότητα της επιχείρησης να συνεχίσει τη δραστηριότητα της και ο ρόλος του εσωτερικού ελεγκτή, είναι στοιχεία που καθιστούν αναγκαία τη μελέτη του θέματος.

Η ελεγκτική αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους θεσμούς για κάθε επιχείρηση, με τους ελεγκτές να λειτουργούν ως εγγυητές της ομαλής λειτουργίας της και της διαφύλαξης της περιουσίας της. Υπάρχει διαρκής εξέλιξη του κλάδου, με κυρίαρχο στόχο την ανταπόκριση στις ολοένα και αυξανόμενες ανάγκες των επιχειρήσεων. Ο έλεγχος στο σημερινό περιβάλλον που λειτουργούν οι επιχειρήσεις αποτελεί αναγκαιότητα, καθώς λειτουργεί θετικά για τον περιορισμό των ανθρώπινων σφαλμάτων, των παραλείψεων και των θεμιτών και αθέμιτων πράξεων των εμπλεκόμενων με την επιχείρηση.

1.2 Σκοπός της Εργασίας

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η παρουσίαση μέσω της βιβλιογραφικής ανασκόπησης της σημαντικότητας που έχει αποκτήσει τα τελευταία χρόνια η

θεμελιώδης λογιστική αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας. Επιπλέον, μέσω της παρουσίασης και ανάλυσης μελέτης περίπτωσης επιχειρείται να γίνει περισσότερη κατανοητή η εφαρμογή στην πράξη αυτής της αρχής και η συσχέτιση της με τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

1.3 Ερευνητικά Ερωτήματα

Με βάση τα παραπάνω, τα ερευνητικά ερωτήματα της διπλωματικής είναι τα εξής:

1. Ποια είναι η σημασία των αρμοδιοτήτων των ελεγκτών στο πλαίσιο εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου;
2. Ποια είναι η σημασία των αρμοδιοτήτων της Διοίκησης στο πλαίσιο εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου;
3. Πώς συμβάλει ο εσωτερικός έλεγχος στη διαδικασία συνέχισης δραστηριότητας;

1.4 Δομή Εργασίας

Στο πρώτο κεφάλαιο της παρούσας διπλωματικής εργασίας περιλαμβάνονται οι εισαγωγικές παρατηρήσεις, όπου γίνεται εκτενή αναφορά στην ελεγκτική και στο ρόλο της την σύγχρονη εποχή και στην σημαντικότητα του ελέγχου σε συνδυασμό με την παραδοχή της αρχής της συνέχισης της επιχειρηματικής δραστηριότητας (Going Concern).

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιλαμβάνεται η βιβλιογραφική ανασκόπηση. Στο πρώτο μέρος της ανασκόπησης περιλαμβάνονται ζητήματα που άπτονται του εσωτερικού ελέγχου και του ελεγκτή, ενώ στο δεύτερο μέρος δίνεται εμφάνιση στην αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας και την συσχέτιση της με τον εσωτερικό έλεγχο.

Στο επόμενο κεφάλαιο αναφέρεται το θεσμικό πλαίσιο, οι κανόνες-οδηγίες και τα Διεθνή Ελεγκτικά Πρότυπα που αναφέρονται στο σύνολο τους ή σε συνδυασμό με την αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας.

Στο τέταρτο κεφάλαιο περιλαμβάνεται η μελέτη περίπτωσης της Deutsche Bank.

Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας περιλαμβάνονται οι συμπερασματικές παρατηρήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

2.1 Εισαγωγή

Αναφέρονται στη βιβλιογραφία πολλοί ορισμοί για να αποσαφηνίσουν την έννοια του εσωτερικού ελέγχου, δείχνοντας την μεγάλη σημασία που έχει αποκτήσει για κάθε επιχειρηματική οντότητα (Pantelidis, 2009). Όταν πρωτοεμφανίστηκε, χαρακτηρίστηκε η διαδικασία που πραγματοποιείται έτσι ώστε να υφίσταται ο έλεγχος επιβεβαίωσης σε λογαριασμούς (Spikle et al, 2007). Αυτό σήμαινε πως αποτελεί μια διαδικασία επίβλεψης, χωρίς να έχει μεγάλη σημασία στην εκπλήρωση των τιθέμενων στόχων της επιχείρησης. Σταδιακά και με τον ρόλο του εσωτερικού ελέγχου να παρουσίαζε ολοένα και μεγαλύτερη δυναμική για κάθε επιχείρηση, η εννοιολογική του αποσαφήνιση προσεγγίστηκε ευρύτερα και αναφέρεται πλέον και στους οργανωτικούς στόχους της επιχείρησης (Δρογαλάς κα., 2011). Τα τελευταία χρόνια ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί τη μέθοδο διερεύνησης της προστιθέμενης αξίας της επιχείρησης, μέσω του συμβουλευτικού ρόλου που έχουν οι ελεγκτές, με κύριο σκοπό τη βελτίωση των δεικτών αποτελεσματικότητας και αποδοτικότητας της επιχείρησης (Goodwin, 2004).

Στο σημείο αυτό θεωρείται αναγκαίο να γίνει αναφορά σε κάποιους ορισμούς που δόθηκαν για τον εσωτερικό έλεγχο και επιβεβαιώνουν τις ανωτέρω προσεγγίσεις. Συγκεκριμένα:

- Ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί τη διαδικασία που συντελείται εντός της επιχείρησης, γίνεται από μέλη του προσωπικού της και σε όλα τα στάδια εκτέλεσης των διαχειριστικών πράξεων (Γρηγοράτος, 1989)
- Ο εσωτερικός έλεγχος αναφέρεται στο πλάνο ενεργειών της επιχείρησης όπου καταγράφονται οι λειτουργίες και διαδικασίες που οριοθετούνται από τη Διοίκηση και πραγματοποιούνται με στόχο την επιτυχή υλοποίηση της στρατηγικής της επιχείρησης (Meigs et al, 1984)
- Ο εσωτερικός έλεγχος είναι εκείνη η υπηρεσία που στοχεύει στην αξιολόγηση της επάρκειας λειτουργίας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, προτείνοντας τροποποιήσεις και βελτιώσεις όταν αυτό κρίνεται απαραίτητο (Παπαστάθης, 2003).

Στην πάροδο των ετών, στη διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου προστέθηκαν συμβουλευτικά και διαβεβαιωτικά καθήκοντα, στοιχείο που επιβεβαίωσε την ολοένα αυξανόμενη σημαντικότητα του εσωτερικού ελέγχου. Μέσω του εσωτερικού ελέγχου δίνεται στη Διοίκηση άμεση πληροφόρηση για αναπόφευκτα λάθη ή/και απάτες που συμβαίνουν στις επιχειρήσεις.

Από τον ρόλο και τους ορισμούς που διαμορφώθηκαν διαχρονικά για τον εσωτερικό έλεγχο είναι φανερή η ποιοτική αλλαγή της λειτουργίας του, ενώ την ίδια στιγμή ο εσωτερικός ελεγκτής ανέλαβε περισσότερες ευθύνες και έγινε υπεύθυνος για τη διερεύνηση και έλεγχο πολλών ζητημάτων που άπτονται τη λειτουργία της επιχείρησης και σχετίζονται με τον κίνδυνο, τη διακυβέρνηση και τη συμμόρφωση (Κοντογεώργης, 2013).

Με τον εσωτερικό έλεγχο παρέχονται συμβουλευτικές προς τη Διοίκηση υπηρεσίες, με κύριο σκοπό την προγραμματισμένη επίδραση στις παρούσες λειτουργίες ώστε να αναδιαμορφωθούν όπου κρίνεται αναγκαίο για την ύπαρξη βέλτιστου αποτελέσματος (McNamee & McNamee, 1995). Οι πιο σημαντικές λειτουργίες του εσωτερικού ελέγχου θεωρούνται (Dittenhofer, 2001):

- ✓ Η πιστοποίηση του τρόπου λειτουργίας της επιχείρησης
- ✓ Η ρύθμιση των συναλλαγών με τρίτους
- ✓ Η μέτρηση του λειτουργικού κόστους
- ✓ Η διαπίστωση συμμόρφωσης με την νομοθεσία
- ✓ Η αποτίμηση της αποδοτικότητας κάθε τμήματος της οργανωτικής δομής
- ✓ Η αξιολόγηση της απόδοσης των επενδύσεων
- ✓ Η εξακρίβωση της επάρκειας σε προσωπικό
- ✓ Η εξασφάλιση της αξιοπιστίας των οικονομικών καταστάσεων

Όταν ο εσωτερικός έλεγχος διενεργείται με ορθό τρόπο, επιτυγχάνονται οι στόχοι της επιχείρησης (Νεγκάκης & Ταχυνάκης, 2013), βελτιώνεται η αξία της (Sawyer, 1995), η αποτελεσματικότητα στη διαχείριση του επιχειρηματικού κινδύνου (Δρογαλάς κα, 2011), λαμβάνονται μέτρα αποφυγής της απάτης (Jensen, 1993) και παρέχεται αξιόπιστη πληροφόρηση για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (Bedard, 2007).

2.1.1 Η αναγκαιότητα του εσωτερικού ελέγχου για κάθε οικονομική μονάδα

Η Διοίκηση συνήθως δεν ενημερώνεται με αντικειμενικό τρόπο και με αμεσότητα για την πραγματική κατάσταση που επικρατεί στην επιχείρηση. Αυτή η αδυναμία καλύπτεται από την

υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου, εξασφαλίζοντας στο μέγιστο βαθμό την υλοποίηση των αποφάσεων της Διοίκησης (Παπαστάθης, 2003). Εκτός από την παροχή πληροφόρησης η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου είναι αναγκαία καθώς προλαμβάνει και αποτρέπει λανθασμένες διαδικασίες σε όλες τις λειτουργίες που αναπτύσσονται στην επιχείρηση και λειτουργεί ουσιαστικά ως ασπίδα προστασίας της Διοίκησης (Κοντογεώργης, 2013). Περαιτέρω, πρέπει να επισημανθεί πως το ανθρώπινο δυναμικό που αποτελεί έναν από τους πιο κύριους παράγοντες λειτουργίας για κάθε επιχείρηση, σχετίζεται και με την ύπαρξη κινδύνου εμφάνισης παραβατικής συμπεριφοράς, όπως και σκόπιμων παραλήψεων ή λαθών, στοιχεία που καθιστούν επιτακτική την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου σε κάθε επιχείρηση.

Περαιτέρω, με τον εσωτερικό έλεγχο και σε σύντομο χρονικό διάστημα γίνεται ταύτιση των διαδικασιών που τηρούνται από τους υπαλλήλους σε σχέση με τα οριζόμενα από τη Διοίκηση, στοιχείο που καταδεικνύει πως ο έλεγχος πρέπει να πραγματοποιείται συνεχώς (Τσακλάγκανος, 2005). Σημαντικό επίσης στοιχείο που αναδεικνύει την αξία του εσωτερικού ελέγχου, είναι το γεγονός πως ενισχύει την ομαλή διενέργεια του εξωτερικού ελέγχου, με την παροχή πληροφοριών και στοιχείων στον εξωτερικό ελεγκτή, (Τσακλάγκανος, 1997).

2.1.2 Σκοπός του εσωτερικού ελέγχου

Η εφαρμογή του εσωτερικού ελέγχου στην επιχείρηση διασφαλίζει την αποτελεσματική λειτουργία της, διασφαλίζει την υλοποίηση της στοχοθεσίας και ενισχύει τους ανθρώπινους πόρους για τη βελτίωση της απόδοσης τους που θα προέλθει μέσω της αξιολόγησης του (Boynnton&Kell, 1996). Άλλος σκοπός του ελέγχου είναι η εξασφάλιση λειτουργίας των δραστηριοτήτων της επιχείρησης σύμφωνα με τον σχεδιασμό, στοιχείο που συμβάλει στην επίτευξη της αναμενόμενης απόδοσης (Τσακλάγκανος, 2005).

Ο ρόλος του εσωτερικού ελέγχου την σύγχρονη εποχή και το πλήθος των επιμέρους υπηρεσιών του, έχει στόχο την παροχή διαβεβαίωσης προς τη Διοίκηση, πως έγιναν κατανοητοί οι κίνδυνοι που έρχεται αντιμέτωπη η επιχείρηση και αντιμετωπίζονται με επιτυχία (Karagiorgos, 2006).

Τέλος, αναφέρεται στη βιβλιογραφία πως άλλος σκοπός της λειτουργίας του εσωτερικού ελέγχου είναι η βελτιστοποίηση της αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού και συνολικά των περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης, έτσι ώστε να διασφαλίζεται το μέγιστο επίπεδο

απόδοσης λειτουργίας της επιχείρησης (Παππάς, 2006). Προκειμένου ο εσωτερικός έλεγχος να επιτυγχάνει τους ανωτέρω στόχους αξιολογεί (Παπαστάθης, 2015):

- ✓ Το βαθμό συμμόρφωσης του ανθρώπινου δυναμικού με τους εγκεκριμένους κανόνες λειτουργίας
- ✓ Την αποτελεσματική διαχείριση των επιχειρηματικών κινδύνων
- ✓ Την επάρκεια και αποτελεσματικότητα των εσωτερικών διαδικασιών
- ✓ Την αξιοποίηση και αποτελεσματικότητα των μέσων παραγωγής
- ✓ Το κόστος λειτουργίας κάθε μονάδας της επιχείρησης συγκριτικά με τις ωφέλειες που προσδίδουν σε αυτή
- ✓ Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου και των υποσυστημάτων του.

2.1.3 Τα είδη του εσωτερικού ελέγχου

Είναι σημαντικό να αναφερθεί πως ο εσωτερικός έλεγχος περιλαμβάνει επιμέρους ελέγχους σε όλες τις δραστηριότητες που αναπτύσσει στην καθημερινή της λειτουργία μια επιχείρηση. Ο εσωτερικός ελεγκτής πραγματοποιεί ελέγχους που αλληλοσυμπληρώνονται και δε λειτουργούν μεμονωμένα. Οι πιο κύριοι από αυτούς είναι (Παπαστάθης, 2015):

- ✓ **Ο έλεγχος συμμόρφωσης**, όπου καθορίζεται η έκταση που θα έχουν εφαρμογή οι οδηγίες που έδωσε η Διοίκηση. Με αυτού του είδους τον έλεγχο εξετάζεται αν τα επιμέρους τμήματα της επιχείρησης συμμορφώνονται με τις προκαθορισμένες αποφάσεις (Κάντζος & Χονδράκη, 2006).
- ✓ **Ο έλεγχος αποδοτικότητας και αποτελεσματικότητας**, όπου εξετάζεται αν τηρούνται και σε ποιο βαθμό οι διαδικασίες στα διάφορα τμήματα της επιχείρησης, όπου πραγματοποιείται αξιολόγηση των παραγόντων που οδήγησαν σε απόκλιση από τα οριζόμενα. Παράλληλα γίνονται προτάσεις στη Διοίκηση για την ύπαρξη μέτρων συμμόρφωσης ή αλλαγές, που μπορούν να βελτιώσουν τη λειτουργία κάθε τμήματος (Κάντζος & Χονδράκη, 2006).
- ✓ **Ο οικονομικός έλεγχος**, με τον οποίο πιστοποιείται η ακρίβεια και ορθότητα των οικονομικών καταστάσεων που τηρεί η επιχείρηση. Αναφέρεται σε δραστηριότητες που σχετίζονται με τη χρηματοδότηση της επιχείρησης, ενώ περιλαμβάνει και ελέγχους απόδοσης και αποτελεσματικής διαχείρισης των πόρων της επιχείρησης (Κάντζος & Χονδράκη, 2006).

- ✓ **Ο λειτουργικός έλεγχος**, ο οποίος σχετίζεται με την αναζήτηση της ορθής και αποτελεσματικής λειτουργίας κάθε τμήματος της επιχείρησης και με την ορθότητα στην εφαρμογή της προβλεπόμενης διαδικασίας που προκύπτει από την συστηματική αξιολόγηση της δομής της επιχείρησης.
- ✓ **Ο διοικητικός έλεγχος**, που σχετίζεται με την αξιολόγηση της διοικητικής αποτελεσματικότητας, ακολουθώντας τους κανόνες και πρακτικές της διοικητικής επιστήμης (Καζαντζής, 2006). Με τον διοικητικό έλεγχο διερευνάται επίσης η αποτελεσματική αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού, ταυτόχρονα με την κατανομή των αρμοδιοτήτων στα επιμέρους τμήματα της επιχείρησης σε συσχέτιση με την υλοποίηση των μακροπρόθεσμων στόχων της μονάδας
- ✓ **Ο έλεγχος παραγωγής**, που αναφέρεται στις παραγωγικές δραστηριότητες της επιχείρησης, όπως είναι ο εφοδιασμός της παραγωγής, η σωστή διαχείριση του εξοπλισμού, το προϊόν που παράγεται κα (Παπαστάθης, 2003).

2.1.4 Η αποτελεσματικότητα του εσωτερικού ελέγχου

Η αποτελεσματικότητα του ελέγχου είναι αναγκαίο να μετριέται καθώς συμβάλει στον έλεγχο του έργου του ελεγκτή, ωστόσο εμφανίζονται δυσκολίες σε αυτό τον τομέα (Dittenhofer, 2001). Για τη μέτρηση της αποτελεσματικότητας, πρέπει να υπάρχει αξιολόγηση των εξής παραγόντων (Παπαστάθης, 2013):

- ✓ Η αναγκαιότητα δημιουργίας τμήματος εσωτερικού ελέγχου στην οικονομική μονάδα.
- ✓ Η ελευθερία δράσης των εσωτερικών ελεγκτών, η οποία πρέπει να παρέχεται από τη Διοίκηση, προκειμένου να υπάρχει αποτελεσματικότητα στο έργο τους
- ✓ Η στήριξη της Διοίκησης στην υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου και τον εσωτερικό ελεγκτή
- ✓ Η ανεξαρτησία του ελέγχου με την απευθείας αναγωγή της στην Ανώτατη Διοίκηση. Αν αυτό δεν επιτευχθεί τότε υπάρχει κίνδυνος περιορισμού και υποβάθμιση της.

2.1.5 Η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου και ο εσωτερικός ελεγκτής

Στην οργανωτική δομή της επιχείρησης, η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου πρέπει να είναι ανεξάρτητη και να απευθύνεται αποκλειστικά στο Διοικητικό Συμβούλιο. Σε πολύ μικρές επιχειρήσεις μπορεί μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου να έχει αναλάβει τον ρόλο του ελεγκτή, κάτι το οποίο δεν ενδείκνυται σε μεσαίες και μεγάλες επιχειρήσεις.

Η αποτύπωση στο οργανόγραμμα των επιχειρήσεων της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου, ενισχύει την αποτελεσματικότητά του με την εργασία των ελεγκτών είναι στοχευμένη (Τσακλαγκάνος, 2005). Όπως προαναφέρθηκε, πρέπει να υπάρχει συσχέτιση της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου και της οργανωτικής δομής της επιχείρησης έτσι ώστε (Καζαντζής, 2006):

- ✓ Να εξασφαλίζεται η αυτόνομη λειτουργία της και η ανεξαρτησία της
- ✓ Οι εργασίες που πραγματοποιούνται από την υπηρεσία να συμβαδίζουν με την στοχοθεσία που έχει τεθεί από την ηγεσία
- ✓ Να αποφεύγεται η παροχή εξουσιοδότησης στον ελεγκτή να δίνει οδηγίες ή εντολές σε άλλους υπαλλήλους, όπως και να έχει παράλληλα καθήκοντα σε λειτουργικό τμήμα της επιχείρησης.

Αναφέρεται πως όταν η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου λειτουργεί εντός της οργανωτικής δομής της επιχείρησης, ο έλεγχος είναι πιο αποτελεσματικός, ενώ σημαντικό στοιχείο είναι πως η γνώση που αποκτιέται παραμένει στην επιχείρηση (Κουτούπης, 2009). Περαιτέρω, συμβάλει στην επίτευξη των σκοπών που έχει θέσει η Διοίκηση, καθώς προωθείται η επιβολή μιας οργανωμένης συστηματικής μεθόδου βελτίωσης κάθε διαδικασίας εντός της επιχείρησης (Ζαφειράκου & Ταχυνάκης, 2007).

Πλεονεκτήματα που εμφανίζει η στελέχωση της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου από το προσωπικό της επιχείρησης είναι (ΠΑ, 1994):

- ✓ Η ενσωμάτωση στην κουλτούρα της επιχείρησης των πολιτικών που διαμορφώθηκαν από τη Διοίκηση και ανταποκρίνονται σε κάθε θέση εργασίας
- ✓ Οι ελεγκτές εξειδικεύονται και αποκτούν επαρκή γνώση όσον αφορά το σύστημα εσωτερικού ελέγχου και των προτύπων που εφαρμόζονται στην επιχείρηση
- ✓ Η υπαλληλική σχέση σχετίζεται με πιο μεγάλα ποσοστά εμπιστευτικότητας της πληροφορίας

Μειονεκτήματα θεωρούνται (Meigs et al, 1984):

- ✓ Ο κίνδυνος η Διοίκηση να επιθυμεί η άσκηση του ελέγχου να γίνεται με τους δικούς της κανόνες και όχι σύμφωνα με το ελεγκτικό πλαίσιο
- ✓ Ο κίνδυνος ο έλεγχος να μην είναι καθολικός εξαιτίας αδυναμίας ελέγχου από τη Διοίκηση
- ✓ Ο κίνδυνος να χαθεί η διερευνητικότητα του ελεγκτή, συνέπεια της καθημερινότητας της εργασίας

- ✓ Υπάρχει κίνδυνος να μην ασκεί τον έλεγχο σύμφωνα με πρότυπα, λόγω της κακώς εννοούμενης «συναδελφικής αλληλεγγύης».

2.1.6 Ο εσωτερικός ελεγκτής

Αποτελεί αδήριτη ανάγκη ο ελεγκτής να είναι πολύ προσεκτικός κατά την άσκηση των καθηκόντων του και να μη δίνει την αίσθηση πως έχασε την αντικειμενικότητα του (Κουτούπης, 2009). Τα τελευταία χρόνια κύριος ρόλος του είναι η ανάπτυξη ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου στην επιχείρηση, στην ορθή λειτουργία του και η βέλτιστη επικοινωνία με τον εξωτερικό ελεγκτή (Δρογαλάς κα, 2011), καθώς αυτός είναι που θα μεταφέρει την πληροφορία για τον τρόπο που έχει στηθεί το σύστημα εξωτερικού ελέγχου, πριν οι τελευταίοι ξεκινήσουν τη διαδικασία ελέγχου (Haron et al, 2004).

Όσον αφορά την ανεξαρτησία που πρέπει να διαθέτει ο ελεγκτής κατά την άσκηση των καθηκόντων του, έχει διαμορφωθεί σε διεθνές επίπεδο ένα πλαίσιο ενίσχυσης της. Σε αυτό το πλαίσιο υπάρχει νομική απαγόρευση για κάποιον που έχει χρηματοοικονομικό ενδιαφέρον να προβαίνει σε έλεγχο της επιχείρησης (Κοντογεώργης, 2013).

Ο ελεγκτής προσπαθεί με κάθε μέσο να αντιμετωπίσει τυχόν προβλήματα που παρουσιάζει το σύστημα εσωτερικού ελέγχου, σε συνεργασία με τα τμήματα της οργανωτικής δομής και τη Διοίκηση. Επιπλέον, συμβάλει στην ανάπτυξη της διαδικασίας ελέγχου, μέσω της εκτέλεσης των εργασιών του και της σημαντικότητας του ρόλου του (Βαρβατσουλάκης, 2002). Υποχρεούται να εφαρμόζει διαδικασίες και τεχνικές που στοχεύουν στην πληρέστερη εφαρμογή του ελέγχου που διεξάγει, με την συνεχή εφαρμογή των προτύπων, με τρόπο που η υπηρεσία θα ενισχύει τη Διοίκηση στη λήψη απόφασης (Δρογαλάς κα, 2006).

Μία από τις κύριες υποχρεώσεις του εσωτερικού ελεγκτή είναι η υποβολή αναφοράς στη Διοίκηση, όταν ολοκληρώσει τον έλεγχο του συστήματος ελέγχου ή ακόμα και με τη διενέργεια έκτακτων ελέγχου, όταν του ζητηθεί ή ο ίδιος το κρίνει απαραίτητο. Με την υποβολή της αναφοράς του εσωτερικού ελεγκτή, η ευθύνη για την πραγματοποίηση αλλαγών μετακυλήσετε στη Διοίκηση. Στην αναφορά του ο ελεγκτής προτείνει τρόπους βελτίωσης του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, κάνει αναφορά στις αδυναμίες που παρουσιάστηκαν στο σύστημα ελέγχου και οτιδήποτε θεωρεί σημαντικό (Colbert, 2002).

Με την εργασία του ο εσωτερικός ελεγκτής παράγει αξία, συνέπεια της αντικειμενικότητας του, την ασφάλεια και τη διορατικότητα του, καθώς στοχεύει στην επίτευξη ενός πλαισίου για τη

μελλοντική ανάπτυξη της επιχείρησης (Δημητρίου, 2016). Την σύγχρονη εποχή η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου αποτελεί σημείο κόμβο, για τη λειτουργία της επιχείρησης, με την ύπαρξη αποτελεσματικότητας να θεωρείται πως προσδίδει ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στην επιχείρηση (Δρογαλάς κα, 2011). Ο εσωτερικός ελεγκτής (Παπαστάθης, 2015):

- ✓ Ελέγχει και αξιολογεί το σύστημα εσωτερικού ελέγχου σύμφωνα με τα πρότυπα, ενημερώνοντας τη Διοίκηση.
- ✓ Έχει διοικητικές ευθύνες αναφορικά με την επάρκεια του ελέγχου και τα αποτελέσματα του
- ✓ Έχει σχέση εξαρτημένης εργασίας με την επιχείρηση και υπάγεται απευθείας στη Διοίκηση.
- ✓ Αποτελεί τον διαρκή εσωτερικό σύμβουλο της ηγεσίας και των ελεγχομένων.

Τα πιο σημαντικά γνωρίσματα που πρέπει να διαθέτει ο εσωτερικός ελεγκτής είναι (Δήμου, 2000):

- ✓ Η φιλοπονία και το ψυχικό σθένος
- ✓ Η ικανότητα αναλυτικής σκέψης
- ✓ Η κατάλληλη επιστημονική κατάρτιση
- ✓ Η διακριτικότητα και η ανιδιοτέλεια
- ✓ Η δημιουργική ικανότητα
- ✓ Η εμπειρία στην άσκηση των καθηκόντων του
- ✓ Η σαφήνεια στο λόγο του
- ✓ Η αντικειμενικότητα των κρίσεων του

Ένα χαρακτηριστικό του εσωτερικού ελέγχου είναι η συμβολή του στην εμπέδωση της εταιρικής κουλτούρας, καίριο στοιχείο για το σύστημα εταιρικής διακυβέρνησης, καθώς αναφέρονται οι αδυναμίες και προτείνονται λύσεις. Μαζί με την επιχειρηματική ηθική και την εταιρική διακυβέρνηση αποτελούν την σύγχρονη αντίληψη της επιχειρηματικότητας, και προσδίδουν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα.

2.1.7 Κώδικας δεοντολογίας του εσωτερικού ελεγκτή

Έχει αναπτυχθεί ένας κώδικας δεοντολογίας για τους εσωτερικούς ελεγκτές, που στοχεύει στην προαγωγή της ηθικής κουλτούρας στο επάγγελμα. Αποτυπώθηκαν κάποιες αρχές οι οποίες

πρέπει να τηρούνται για τους ασκούντες το επάγγελμα του εσωτερικού ελεγκτή, που είναι (Picket, 2005; Καραμάνης, 2008):

- ✓ **Της ακεραιότητας.** Ο ελεγκτής έχει την υποχρέωση να εκτελεί την εργασία του επιμελώς και με υπευθυνότητα, να τηρεί τη νομοθεσία και να εφαρμόζει τα πρότυπα, χωρίς φυσικά να εμπλέκεται σε παράνομες δραστηριότητες, σεβόμενος και τις αποφάσεις της Διοίκησης.
- ✓ **Της αντικειμενικότητας.** Ο εσωτερικός ελεγκτής με αντικειμενικότητα πρέπει να συγκεντρώνει και να αξιολογεί τις διαδικασίες που πραγματοποιούνται στην επιχείρηση. Δεν είναι επιτρεπτό να εκφράζουν την προσωπική τους άποψη ή τρίτων και απαγορεύεται να συμμετέχουν σε πράξεις που μπορεί να θέσουν σε κίνδυνο την αντικειμενικότητα τους.
- ✓ **Της εμπιστευτικότητας και της εχεμύθειας.** Ο εσωτερικός ελεγκτής απαγορεύεται να μοιράζεται πληροφορίες εμπιστευτικού χαρακτήρα σε άλλα πρόσωπα, πέραν αυτών που έχει την υποχρέωση από το νόμο να πράξει. Περαιτέρω, δεν χρησιμοποιεί τις πληροφορίες που γνωρίζει για την απόκτηση προσωπικού οφέλους.
- ✓ **Η επάρκεια.** Ο ελεγκτής πρέπει να χρησιμοποιεί τις δεξιότητες και την εμπειρία που έχει αποκτήσει, προκειμένου ο έλεγχος να καταστεί αποτελεσματικός. Συνεχώς πρέπει να επιμορφώνεται και να ενημερώνεται για τις εξελίξεις και τις συμπληρώσεις στα πρότυπα.

2.1.8 Διεθνή Πρότυπα Επαγγελματικής Εφαρμογής Εσωτερικού Ελέγχου

Είναι σημαντικό να υπάρχει συμμόρφωση με τα πρότυπα κατά τη διαδικασία ελέγχου από όλους τους εμπλεκόμενους, έτσι ώστε ο εσωτερικός ελεγκτής να ανταπεξέρχεται με επιτυχία στα καθήκοντα του. Ο ελεγκτής υποχρεούται να συμμορφώνεται με τα Διεθνή Πρότυπα Επαγγελματικής Εφαρμογής του Εσωτερικού Ελέγχου, που υπερισχύουν από τυχόν άλλα πρότυπα που εκδίδονται από άλλους φορείς.

Στην ουσία τα Διεθνή Πρότυπα αποτελούν τις κατευθυντήριες οδηγίες που οφείλει να ακολουθεί ο εσωτερικός ελεγκτής προκειμένου να εξασφαλίσει τη νομιμότητα του έργου του (Παπάς, 1999). Η καθιέρωση των Διεθνών Προτύπων στοχεύει (IPPF Standards, 2017):

- ✓ Στην παροχή του πλαισίου ανάπτυξης και προώθησης ενός πλαισίου υπηρεσιών που δίνουν επιπλέον αξία στην επιχείρηση
- ✓ Στην προώθηση των διαδικασιών και των οργανωσιακών λειτουργιών
- ✓ Στην εγκαθίδρυση ενός πλαισίου αξιολόγησης του ελέγχου ως προς την αποδοτικότητα

- ✓ Στην αποτύπωση των βασικών αρχών που πρέπει να ακολουθούνται ως πρακτική διενέργειας του εσωτερικού ελέγχου.

Πρέπει να επισημανθεί πως τα πρότυπα αναφέρονται και στις διαδικασίες ελέγχου, με τα σημαντικότερα από αυτά να διακρίνονται στα Πρότυπα Χαρακτηριστικών και στα Πρότυπα Διεξαγωγής. Τα Πρότυπα υφίστανται διαρκώς εξέλιξη, σύμφωνα με τις απαιτήσεις και τις νέες ανάγκες που διαμορφώνονται από τις επιχειρήσεις και διατυπώνονται από τους ελεγκτές, οι οποίοι ανταλλάσσουν απόψεις και μέσω των Εθνικών Ινστιτούτων που ανήκουν.

Ο ελεγκτής πρέπει να επιβάλει στη Διοίκηση να εργαστεί σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου, ενώ πολλές είναι και οι ίδιες οι επιχειρήσεις που επιβάλουν στον εσωτερικό ελεγκτή την εφαρμογή των Διεθνών Προτύπων (Κουτούπης, 2009), με την υπογραφή ειδικού εντύπου.

Στην ουσία τα Διεθνή Πρότυπα είναι ένα σύνολο από απαιτήσεις που βασίζονται σε ορισμένες αρχές που αποτελούν υποχρέωση για κάθε εσωτερικό ελεγκτή. Γίνεται αποσαφήνιση της ερμηνείας και των συγκεκριμένων όρων που αναγράφεται σε κάθε πρότυπο, ενώ παράλληλα υπάρχει εξειδίκευση των απαιτήσεων για την άσκηση του επαγγέλματος του εσωτερικού ελεγκτή.

2.1.9 Η ανεξαρτησία του εσωτερικού ελεγκτή

Η ανεξαρτησία του ελεγκτή και κατά συνέπεια η ανεξαρτησία του εσωτερικού ελέγχου, είναι προϋπόθεση που εξασφαλίζει τις συνθήκες διαφύλαξης των προτύπων ελέγχου και της αποτελεσματικότητας του έργου του εσωτερικού ελέγχου (Κουτούπης, 2009). Η ύπαρξη ανεξαρτησίας δίνει τη δυνατότητα στον ελεγκτή να κρίνει με αμεροληψία, στοιχείο που αναδεικνύει την ορθή διεξαγωγή του ελέγχου. Επιπλέον, η ανεξαρτησία του ελεγκτή ταυτίζεται με την ύπαρξη ευσυνειδησίας και τιμιότητας και απαλλαγή από παράγοντες που εμποδίζουν την άσκηση του ελέγχου και την υποταγή σε προσωπικά συμφέροντα.

Η ύπαρξη ανεξαρτησίας της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου και του εσωτερικού ελεγκτή, συνδέεται και με την ύπαρξη ποιότητας υπηρεσιών στην επιχείρηση, με το εννοιολογικό της περιεχόμενο να αλλάζει σταδιακά και να διαφοροποιείται, ανάλογα με τις συνθήκες και το περιβάλλον που διαμορφώνονταν κάθε περίοδο (Κοντογεώργης, 2013).

2.1.10 Η διαδικασία του εσωτερικού ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος θεωρείται κομβικό στοιχείο για το μέλλον μιας επιχείρησης και είναι γεγονός πως πολλές επιχειρήσεις τα τελευταία χρόνια δημιουργούν στο οργανόγραμμά

ξεχωριστή υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου, γεγονός που αντικατοπτρίζει την σημαντικότητα που δείχνουν οι επιχειρήσεις για την ύπαρξη αποτελεσματικότητας που θα προέλθει μέσω του εσωτερικού ελέγχου (Ζαφειράκου & Ταχυνάκης, 2007).

Ο εσωτερικός έλεγχος ελέγχει συστήματα και διαδικασίες. Σε κάθε υπηρεσία αναπτύσσεται ξεχωριστή μεθοδολογία διενέργειας του εσωτερικού ελέγχου, ακολουθώντας τα πρότυπα. Συνήθως η μεθοδολογία προέρχεται από την εμπειρία των ελεγκτών και των εμπειρότερων στελεχών της υπηρεσίας. Είναι σημαντικό για την κατάρτιση του προγράμματος ελέγχου να λαμβάνεται υπόψη η κατανομή των αρμοδιοτήτων και ο συντονισμός των ελεγκτών, ενώ η ίδια η κατάρτιση του προγράμματος βοηθάει τα εμπλεκόμενα μέρη να ακολουθούν τις οδηγίες που έχουν εκδοθεί. Συνήθως, ο έλεγχος περιλαμβάνει τον προγραμματισμό των δράσεων και το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης, τις δραστηριότητες ελέγχου και φυσικά την τελική έκθεση αναφοράς για τα πεπραγμένα που διαπιστώθηκαν από τον έλεγχο.

Η σειρά ενεργειών συνήθως είναι η παρακάτω:

- ✓ Η κατάρτιση του πλάνου ελέγχου και ο σχεδιασμός των ελεγκτικών ενεργειών
- ✓ Η αναγνώριση των δραστηριοτήτων σε συνάρτηση με την αναγνώριση των επιχειρηματικών κινδύνων
- ✓ Η αναγνώριση και ανάπτυξη των απαραίτητων δικλίδων ασφαλείας
- ✓ Ο εντοπισμός και αξιολόγηση των σημείων ελέγχου
- ✓ Η προετοιμασία, έκδοση και διανομή των αναφορών ελέγχου
- ✓ Η διενέργεια επανελέγχου (Κουτούπης, 2009).

2.1.11 Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου

Τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου αναπτύχθηκαν στις επιχειρήσεις, κυρίως λόγω του ανταγωνιστικού περιβάλλοντος που δραστηριοποιούνται, με τη Διοίκηση να έχει μικρή δυνατότητα να επιβλέπει το σύνολο των λειτουργιών και δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται σε αυτή (Αισιόπουλος, 1980). Έχει κύριο σκοπό να εφαρμόζει και να τηρεί τα πρότυπα, τις αρχές και τους κανόνες με οργάνωση και τρόπο που να διασφαλίζει τα συμφέροντα που έχουν αποφασιστεί εκ των προτέρων. Η έκταση και το μέγεθος ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου προσδιορίζεται από πολλούς παράγοντες, όπως είναι για παράδειγμα το πόσο πολύπλοκο είναι το αντικείμενο που δραστηριοποιείται η επιχείρηση, η εξειδίκευση του προσωπικού κα (Παπαστάθης, 2003).

Όπως προκύπτει από την παραπάνω αναφορά, ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου ταυτίζεται με το πλάνο της επιχείρησης που συγκεντρώνει τις τηρούμενες διαδικασίες, εξασφαλίζοντας τη βέλτιστη επικοινωνία ανάμεσα στη Διοίκηση και την υπόλοιπη οργανωτική δομή, την εγκυρότητα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και τη διασφάλιση της παρουσίας της επιχείρησης (Κοντογεώργης, 2013). Δημιουργήθηκε για να παρέχει απαραίτητη βοήθεια στη Διοίκηση αναφορικά με την επίβλεψη του συνόλου των λειτουργιών και δραστηριοτήτων, έτσι ώστε αυτές να καταστούν αποτελεσματικές (Cheung & Qiang, 1997). Η βασική φιλοσοφία στη λειτουργία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, αποτελεί η καθοδήγηση που δίνει στον ελεγκτή να εργαστεί απερίσπαστος με αποτελεσματικότητα, σύμφωνα με τα διεθνή ελεγκτικά πρότυπα και τις οδηγίες/αρχές που έχει θέσει η Διοίκηση.

Τέλος, πρέπει να αναφερθεί πως εκτός από τα προβλήματα που διαγνώσει ο ελεγκτής από τη λειτουργία του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, προτείνει και λύσει για να βελτιωθεί η παρούσα κατάσταση (Van Gansberghe, 2005).

2.1.12 Αρχές ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου

Όλα τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου που δημιουργούνται στις επιχειρήσεις, στηρίζονται σε κάποιες γενικές αρχές. Οι πιο σημαντικές από αυτές είναι:

- ✓ Η δημιουργία μιας υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου που θα λειτουργεί ανεξάρτητα και θα δίνει αναφορά μόνο στη Διοίκηση (Παπαστάθης, 2015)
- ✓ Η ύπαρξη διαχωρισμού των αρμοδιοτήτων σε σημαντικά θέματα που έχουν ζωτική σημασία για την επιχείρηση, με σαφή και αυστηρό τρόπο προσδιορισμού των αρμοδιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού (Παπαστάθης, 2015)
- ✓ Η στελέχωση με εξειδικευμένους υπαλλήλους, δηλαδή υπαλλήλους που θα έχουν τα κατάλληλα προσόντα και δυνατότητες να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της επιχείρησης και της αγοράς εργασίας. Αν η στελέχωση της επιχείρησης με προσωπικό και η αξιολόγηση του είναι η σωστή, θεωρείται σημαντικός παράγοντας επιτυχίας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (Alzebana & Gwilliamb, 2014)
- ✓ Η λήψη κατάλληλων μέτρων που ενισχύουν την προστασία της παρουσίας της επιχείρησης (Κάντζος & Χονδράκη, 2006)
- ✓ Η εφαρμογή ενός αποκεντρωμένου συστήματος διοίκησης με συνεχή αξιολόγηση και μέτρηση της απόδοσης των τμημάτων της οργανωτικής δομής, ώστε άμεσα να

εντοπίζονται προβλήματα και παραλείψεις, ώστε να λαμβάνονται και τα κατάλληλα διορθωτικά μέτρα (Alzebana & Gwilliamb, 2014)

- ✓ Ο διαχωρισμός των βασικών λειτουργιών της επιχείρησης, δηλαδή της λογιστικής, της διαχειριστικής και της συναλλακτικής (Κάντζος & Χονδράκη, 2006)
- ✓ Η τακτική ενημέρωση που θα πραγματοποιείται από την ανώτατη Διοίκηση προς τα κάτω, μέσω μελετών και έντυπου υλικού, στοιχείο θετικό που συμβάλει στη βελτίωση των λειτουργιών εντός της επιχείρησης (Παπαστάθης, 2015)
- ✓ Η τεκμηρίωση κάθε γεγονότος και συναλλαγής, που σημαίνει πως θα πραγματοποιούνται σύμφωνα με τη νομοθεσία και την πολιτική που ακολουθεί η επιχείρηση. Συνήθως υπάρχει λογιστική απεικόνιση κάθε συναλλαγής, ελαχιστοποίηση των λαθών και των κινδύνων, καθορισμός της διαδικασίας προληπτικού ελέγχου και καθορισμός της ευθύνης (Παπαστάθης, 2015).

2.1.13 Το περιεχόμενο και ο σκοπός ενός συστήματος εσωτερικού ελέγχου

Δεν μπορεί να υπάρξει το τέλειο σύστημα εσωτερικού ελέγχου, συνέπεια της μοναδικότητας κάθε επιχείρησης και των ιδιαιτεροτήτων που καθεμία έχει, οπότε ένα και μοναδικό σύστημα εσωτερικού ελέγχου που να εφαρμόζεται σε όλες τις επιχειρήσεις είναι αδύνατο να υπάρχει (Τσακλαγκάνος, 2005). Συστατικά που αναφέρονται σε κάθε σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι (COSO, 2013):

- Η εκτίμηση και ανάλυση των κινδύνων, για τη διαχείριση των οποίων είναι χρήσιμη η επαρκής πληροφορία (Καζαντζής, 2006).
- Το περιβάλλον του ελέγχου, το οποίο είναι σχετικό με την εταιρική κουλτούρα, την ηθική, την κατανομή των αρμοδιοτήτων και γενικά τη διαχείριση των ανθρωπίνων πόρων (Messier, 1997).
- Τα συστήματα επικοινωνίας τα οποία ενισχύουν την ανταλλαγή της πληροφορίας και αποτελούνται από τις μεθόδους, αρχές και το λογιστικό σύστημα που τηρείται στην επιχείρηση.
- Η παρακολούθηση της επάρκειας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, που αντιστοιχεί ουσιαστικά σε μια διαδικασία αξιολόγησης της απόδοσης της ποιότητας μακροπρόθεσμα (Messier, 1997).
- Οι μηχανισμοί ελέγχου που σχετίζονται με τη διασφάλιση της περιουσίας της επιχείρησης.

Όταν τίθεται σε λειτουργία ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου, στοχεύει στην υλοποίηση των εργασιών του εσωτερικού ελέγχου αλλά και τη διευκόλυνση των εξωτερικών ελεγκτών (Κάντζος & Χονδράκη, 2006). Ο σχεδιασμός του πρέπει να γίνεται με τρόπο που να διασφαλίζεται η επίτευξη της στοχοθεσίας της επιχείρησης, σε ένα πλαίσιο λειτουργίας που βασικό χαρακτηριστικό του είναι το λογικό κόστος λειτουργίας του (Παπαστάθης, 2015). Με την θέση σε ισχύ του συστήματος εσωτερικού ελέγχου, η επιχείρηση στοχεύει (Παπαστάθης, 2015):

- ✓ Στην παροχή της δυνατότητας αξιοποίησης και διαχείρισης των οικονομικών πόρων, των μέσων παραγωγής και των ανθρώπινων πόρων
- ✓ Στο να γίνει ένα από τα βασικά εργαλεία υλοποίησης των στρατηγικών στόχων της επιχείρησης
- ✓ Στην κατανομή με πιο ορθολογικό τρόπο των αρμοδιοτήτων και υποχρεώσεων κάθε τμήματος της επιχείρησης
- ✓ Στην ανάπτυξη δικλίδων ασφαλείας του ίδιου του συστήματος.

2.1.14 Τα χαρακτηριστικά ενός αποτελεσματικού συστήματος εσωτερικού ελέγχου

Τα πιο σημαντικά χαρακτηριστικά που πρέπει να διαθέτει ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι (Καζαντζής, 2006):

- ✓ Η ύπαρξη προσωπικού που πρέπει να το χαρακτηρίζει ο επαγγελματισμός, η ευσυνειδησία και η επάρκεια
- ✓ Η ύπαρξη κατάλληλου οργανογράμματος της επιχείρησης, το οποίο να αποτυπώνει με σαφήνεια τη δομή και την ιεραρχία. Πρέπει να είναι αναλυτικό και να υπάρχουν σε αυτό οι αρμοδιότητες και οι υποχρεώσεις των τμημάτων και το καθήκοντολόγιο των υπαλλήλων. Είναι σημαντικό να αποτυπώνεται με σαφήνεια στο οργανόγραμμα η ανεξαρτησία της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου
- ✓ Η ύπαρξη υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου, που πρέπει να αναφέρεται μόνο στη Διοίκηση
- ✓ Η λογιστική διάρθρωση. Υποστηρίζεται πως ένα λογιστικό σύστημα κατάλληλα σχεδιασμένο για την επιχείρηση, μπορεί να συμβάλει στην επιτυχία του εσωτερικού ελέγχου καθώς δίνει την ευκαιρία για μέτρηση της αποτελεσματικότητας στο σύνολο της επιχείρησης.

Συμπερασματικά, πρέπει να δίνεται μεγάλη προσοχή σε κάθε μικρό ή μεγαλύτερο πρόβλημα που ενδεχομένως να παρουσιαστεί στο σύστημα εσωτερικού ελέγχου, να γίνεται

συνεχής έλεγχος αν παραβιάζονται οι αρχές και η ύπαρξη αναποτελεσματικότητας. Επισημαίνεται πως οι λάθος εκτιμήσεις και οι απροσεξίες μπορούν να αποδυναμώσουν την αποτελεσματικότητα του συστήματος (Τσακλάγκανος, 2005).

Η ύπαρξη διαφορετικών συστημάτων ελέγχου που δημιουργούνται σε κάθε επιχείρηση, φανερώνουν την έλλειψη τυποποίησης στη μέθοδο αξιολόγησης, που πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε συστήματος.

2.2 Η παραδοχή της συνέχισης της δραστηριότητας

Μια βασική αρχή στην οποία βασίζεται η κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων στις περισσότερες περιπτώσεις είναι πως η εταιρεία είναι μια συνεχιζόμενη επιχείρηση και δεν χρειάζεται εκκαθάριση. Αυτή η αρχή καθορίζει το πεδίο εφαρμογής της λογιστικής σε ένα πλαίσιο που έχει ως βάση την εκκαθάριση και έτσι καθιερώνεται η εκκαθάριση για πολλές από τις κοινές εκτιμήσεις της λογιστικής. Ως παράδειγμα μπορούν να αναφερθούν οι αποσβέσεις που βασίζονται σε αυτή την αρχή. Ωστόσο πρέπει να αναφερθεί, πως αν μια εταιρεία πρέπει να αντιμετωπίσει σοβαρή απώλεια και πιθανή εκκαθάριση, η συμβατική λογιστική που βασίζεται στην εξέλιξη της παραδοχής ανησυχίας μπορεί να μην είναι κατάλληλη για τον προσδιορισμό της κάτω από πραγματικές συνθήκες. Κάτω από αυτές τις συνθήκες ο ελεγκτής είναι εκείνος που πρέπει να αποφασίσει εάν η κατάσταση απαιτεί την δραστηριότητα going concern.

Αξίζει να αναφερθεί πως το 1962 που για πρώτη φορά ‘‘ακούστηκε’’ η έννοια της συνέχισης της δραστηριότητας και οι εκδόσεις που δημιουργήθηκαν τότε, έγιναν αποδεκτές από τους ελεγκτές και τις ενώσεις τους, καθώς πολλά ζητήματα που αφήνονταν στην ευχέρεια του ελεγκτή κατά το παρελθόν οριοθετήθηκαν και τέθηκαν οι βάσεις για την συνολική από όλους τους εμπλεκόμενους συμφύρρωση.

Σύμφωνα με την παραδοχή της συνέχισης της δραστηριότητας οι οικονομικές καταστάσεις μιας επιχείρησης συντάσσονται με βάση την υπόθεση πως η επιχείρηση θα συνεχίσει τη δραστηριότητα της και δεν έχει πρόθεση να περιορίσει τις δραστηριότητες της ή δεν αναμένεται ρευστοποίηση των περιουσιακών της στοιχείων στο άμεσο μέλλον. Η παραδοχή της συνέχισης της επιχειρηματικής δραστηριότητας έχει καθιερωθεί διεθνώς να ονομάζεται με τον όρο «going concern» και σημαίνει ότι, οι λογιστικές αρχές, οι νομοθετημένοι και παραδεγμένοι κανόνες

αποτίμησης και οι λογιστικές μέθοδοι εφαρμόζονται για την κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων υπό μία βασική προϋπόθεση πως η επιχείρηση θα συνεχίσει την επιχειρηματική της δραστηριότητα, αλλιώς οι οικονομικές καταστάσεις θα έπρεπε να καταρτιστούν με βάση τη καθαρή ρευστοποιήσιμη αξία των περιουσιακών της στοιχείων (Γκούμα, 2016).

Τη δεκαετία του 1980 οι ελεγκτές δέχονταν έντονη κριτική για το γεγονός πως δεν μπορούσαν να προβλέψουν το αν μια επιχείρηση μπορεί να χρεοκοπήσει μόλις λίγους μήνες μετά την ημερομηνία ισολογισμού, χωρίς να μπορούν να έχουν ενδείξεις για τις οικονομικές δυσκολίες της επιχείρησης στην έκθεση ελέγχου. Αυτό το γεγονός επηρέαζε σε μεγάλο βαθμό τους επενδυτές, καθώς θεωρούν την έκθεση ελέγχου ως πηγή αξιόπιστων πληροφοριών σχετικά με την ικανότητα που διαθέτει η επιχείρηση να παραμείνει επιχείρηση. Επιπλέον, επειδή η υπόθεση της συνεχιζόμενης δραστηριότητας είναι μια θεμελιώδη αρχή που διέπει τις οικονομικές καταστάσεις για την παραδοχή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας πρέπει να δίνεται μεγάλη σημασία και ιδιαίτερο βάρος από τους ελεγκτές (Cormier et al,1995).

Εκείνη την περίοδο, το περιβάλλον που δημιουργήθηκε (νομικό και κανονιστικό), οδήγησε στον σχεδιασμό στρατηγικών ελέγχου που εκτιμούν ρητά τις πιθανές οικονομικές δυσκολίες ενός πελάτη.

Περαιτέρω, πολλοί είναι οι κριτικοί που επαναλαμβάνουν συνεχώς τη συζήτηση αναφορικά με την αξιοπιστία του ελεγκτικού επαγγέλματος, κυρίως λόγω της απροθυμίας που δείχνουν οι ελεγκτές να εκδίδουν προειδοποιήσεις για τους επενδυτές. Αποτελεί ένα στοιχείο αντιπαράθεσης και χαρακτηρίζει την σχέση μεταξύ ελεγκτή και πελάτη (Rodgers et al,2008).

Η «ανεξαρτησία» και η «αντικειμενικότητα» είναι θεμελιώδη και ζωτικά στοιχεία του ελεγκτικού επαγγέλματος. Η άποψη που εκφράζει ο ελεγκτής σχετικά με την ικανότητα μιας επιχείρησης για την συνέχιση της ύπαρξής της, είναι η κύρια πληροφορία που επιτρέπει στον χρήστη να λάβει απόφαση πίστωσης και επενδύσεων. Ο χρήστης των οικονομικών καταστάσεων ανησυχεί ιδιαίτερα για το αν μια επιχείρηση έχει κίνδυνο να αποτύχει, οπότε σε αυτό το πλαίσιο είναι ιδιαίτερα σημαντικό να εξεταστεί η εξέλιξη των ελεγκτών όσον αφορά την εκφρασμένη τους άποψη για την συνέχιση της επιχειρηματικής δραστηριότητας μιας οντότητας (Masocha & Weetman, 2005).

Συνήθως ο ελεγκτής δεν συναντά πρόβλημα γνωμοδότησης όταν οι προϋποθέσεις ύπαρξης της συνεχιζόμενης δραστηριότητας είναι έγκυρες. Ωστόσο, όταν η συνεχιζόμενη ύπαρξη μιας επιχείρησης είναι υπό αμφισβήτηση, ο ελεγκτής αντιμετωπίζει δυνητικά μια δύσκολη

κατάσταση για να λάβει απόφαση και να την καταγράψει στην έκθεση ελέγχου. Υπολογίζεται πως για ποσοστό 40-50% των επιχειρήσεων που υπέβαλαν πτώχευση από την έκδοση του SAS 59, οι ελεγκτές δεν είχαν εκφράσει ανησυχία για την συνέχιση της δραστηριότητας τους όταν έλεγξαν τις τελευταίες οικονομικές τους καταστάσεις που εκδόθηκαν πριν την κατάθεση πτώχευσης (Venuti, 2004).

Η αξιολόγηση της συνεχιζόμενης δραστηριότητας μιας επιχείρησης, αποτελεί ένα παράδειγμα ατελείωτων συζητήσεων μεταξύ των επαγγελματιών ελεγκτών, με την έλλειψη συναίνεσης μεταξύ των ελεγκτών να αναλαμβάνουν την ευθύνη να αποτελεί ένα παλιό διαχρονικό ζήτημα.

Αναφέρεται στη βιβλιογραφία από τους Campbell & Mutchler (1988) πως πολλά από τα μέλη του ελεγκτικού επαγγέλματος θεωρούν ότι η αξιολόγηση της συνεχιζόμενης δραστηριότητας των επιχειρήσεων ξεφεύγει από τον παραδοσιακό ρόλο των ελεγκτών και απαιτεί κρίση για τις μελλοντικές προοπτικές του πελάτη, χωρίς οι ελεγκτές να είναι περισσότερο διαφωτισμένοι από άλλους για να προβλέψουν την πτώχευση μιας επιχείρησης.

Πιο πρόσφατα, οι Bellovary et al (2006) υποστήριξαν πως οι γνωμοδοτήσεις των ελεγκτών δεν παρέχουν επαρκείς και χρήσιμες πληροφορίες για τους χρήστες των οικονομικών καταστάσεων και συνιστούν πως η αξιολόγηση της συνεχιζόμενης δραστηριότητας πρέπει να εξαλειφθεί. Αντίθετη είναι η άποψη που εκφράστηκε από τους Mutchler et al (1997) οι οποίοι ανέφεραν πως οι ελεγκτές ως εξειδικευμένοι και καταρτισμένοι επιστήμονες που έχουν πρόσβαση σε μη δημόσιες πληροφορίες, είναι σε καλύτερη για να κρίνουν αν η επιχείρηση έχει την ικανότητα να συνεχίσει να υπάρχει.

Ωστόσο, είναι ξεκάθαρα καταγεγραμμένο από πολλές μελέτες πως οι ελεγκτές αντιδρούν στο να εκδίδουν γνώμη έστω και να αν είναι ολοφάνερη η οικονομική δυσπραγία του πελάτη (Rodgers et al, 2009).

Άλλοι συγγραφείς όπως οι Moore et al (2006) αναφέρουν, πως σύμφωνα με την ηθική διάσταση του θέματος υπάρχουν επιχειρήματα πως οι ελεγκτικές εταιρίες έχουν ισχυρά κίνητρα για την αποφυγή έκδοσης γνώμης αναφορικά με τη συνεχιζόμενη δραστηριότητα. Υιοθετώντας αυτή την άποψη, αναγνωρίζεται πως τα διαρθρωτικά χαρακτηριστικά της σχέσης ελεγκτή – πελάτη, μπορούν να προκαλέσουν την έλλειψη ανεξαρτησίας των ελεγκτών.

Αξίζει να επισημανθεί πως οι ελεγκτές παρότι διαδραματίζουν ενεργό και ανεξάρτητο ρόλο σε θέματα εταιρικής διακυβέρνησης, πρόσφατα οικονομικά σκάνδαλα έχουν φουντώσει τις

συζητήσεις σχετικά με την αξιοπιστία του ελεγκτικού επαγγέλματος. Αυτό το γεγονός έχει ως συνέπεια η φήμη του ελέγχου και κυρίως η χρησιμότητα των προειδοποιητικών ενημερώσεων των ελεγκτών να τίθενται σε αμφισβήτηση (Rodgers et al,2009).

Στην Ελλάδα και στο ΕΓΛΣ η αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας εντοπίζεται στην υπόθεση πως η επιχείρηση θα συνεχίσει τη δραστηριότητα της για απροσδιόριστο χρονικό διάστημα, προκειμένου να μπορέσει να ολοκληρώσει τα σχέδια της ανταποκρινόμενη στις δεσμεύσεις της. Τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα συμπλήρωσαν αυτή την αρχή, χωρίς ωστόσο να ανατρέπουν την κύρια έννοια της. Κατά την κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων, η Διοίκηση πρέπει να προβαίνει σε εκτίμηση της δυνατότητας της επιχείρησης να συνεχίσει την δραστηριότητα της. Είναι ανάγκη οι οικονομικές καταστάσεις να καταρτίζονται στη βάση της συνεχιζόμενης επιχειρηματικής δραστηριότητας, εκτός αν η Διοίκηση έχει την πρόθεση να ρευστοποιήσει την επιχείρηση ή να παύσει τις εμπορικές συναλλαγές είτε δεν έχει καμία πραγματική εναλλακτική επιλογή από το να πράξει έτσι. Όταν πραγματοποιείται η εκτίμηση, η Διοίκηση πρέπει στην περίπτωση που γνωρίζει πως υπάρχουν σημαντικές αβεβαιότητες οι οποίες αναφέρονται σε γεγονότα και συνθήκες που μπορεί να γεννήσουν σοβαρές αμφιβολίες σχετικά με τη δυνατότητα της επιχείρησης να συνεχίσει να δραστηριοποιείται επιχειρηματικά, πρέπει να γνωστοποιούνται. Όταν οι οικονομικές καταστάσεις δεν καταρτίζονται στη βάση της συνεχιζόμενης επιχειρηματικής δραστηριότητας, αυτό το στοιχείο πρέπει να γίνεται γνωστό μαζί με τη βάση πάνω στην οποία καταρτίζονται οι οικονομικές καταστάσεις και το λόγο για τον οποίο η επιχείρηση θεωρείται ότι δεν μπορεί να συνεχίσει την επιχειρηματική της δραστηριότητα. Προκειμένου να γίνει εκτίμηση του αν συντρέχει η παραδοχή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας αποτελεί ανάγκη η Διοίκηση να λαμβάνει υπόψη όλες τις διαθέσιμες πληροφορίες για το προβλεπόμενο μέλλον, το οποίο πρέπει να εκτείνεται σε διάστημα ενός έτους ή και περισσότερων μηνών από την ημερομηνία του ισολογισμού. Επισημαίνεται ότι, όταν μια επιχείρηση έχει ένα παρελθόν κερδοφόρων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και άμεση πρόσβαση σε οικονομικούς πόρους, δεν είναι απαραίτητο να γίνεται ενδελεχής ανάλυση προκειμένου να διαπιστωθεί πως είναι ορθή η λογιστική βάση της συνεχιζόμενης δραστηριότητας. Ωστόσο σε άλλες περιπτώσεις, χρειάζεται να ληφθούν από τη Διοίκηση ποικίλοι παράγοντες που περιβάλλουν την τρέχουσα και αναμενόμενη κερδοφορία, πριν λάβει την απόφαση να θεωρήσει ορθή την ύπαρξη της συνεχιζόμενης δραστηριότητας (Καραγιώργος, χχ).

Η αρχή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας επηρεάζει τον τρόπο αποτίμησης των παγίων και κυκλοφορούντων περιουσιακών στοιχείων και στη δημιουργία των πάσης φύσεως αποθεματικών και υποχρεώσεων της επιχείρησης (Γκίνουλου κα, 2005). Αν κατά τον έλεγχο υπάρχουν ενδείξεις και στοιχεία που δείχνουν πως η επιχείρηση δεν έχει τη δυνατότητα να συνεχίσει τη δραστηριότητα της, τότε δεν εφαρμόζονται οι συνήθεις λογιστικές διαδικασίες αλλά ειδικές λογιστικές διαδικασίες αποτίμησης και κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων (Καζαντζής, 2006).

Η αξιολόγηση της δυνατότητας συνέχισης της επιχειρηματικής δραστηριότητας από τον ελεγκτή ρυθμίζεται από το Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο 570 και από το Ελληνικό Ελεγκτικό Πρότυπο 5570. Μέσω των προτύπων δίνεται η δυνατότητα στον ελεγκτή να καλύψει το χάσμα ανάμεσα στις προσδοκίες της κοινωνίας απέναντι στο έργο του και στη δική του αντίληψη για το τι σημαίνει επιστημονικά ο έλεγχος από τον ελεγκτή των οικονομικών καταστάσεων μιας επιχείρησης. Αυτό που περιμένει η κοινωνία είναι να λαμβάνει προειδοποίηση για πιθανή οικονομική αδυναμία ή ενδεχόμενη κατάρρευση των επιχειρήσεων (Ντζανάτος, 2009).

Τα χρόνια της πρόσφατης μεγάλης παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης, όπου σε ολόκληρο τον κόσμο πτώχευσαν και κατέρρευσαν πολλές επιχειρήσεις, αναδείχθηκε σε μεγαλύτερο βαθμό η αναγκαιότητα επισήμανσης από τον ορκωτό ελεγκτή στην έκθεσή του, για επερχόμενο κίνδυνο για τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων (Γρηγοράκος, 2012).

Ο ελεγκτής κατά τον εντοπισμό προβλημάτων βιωσιμότητας της επιχείρησης, τόσο κατά τη διάρκεια του ελέγχου ή και νωρίτερα, πρέπει να λαμβάνει υπόψη του τις εκτιμήσεις της Διοίκησης για την αντιμετώπιση των προβλημάτων βιωσιμότητας, αξιολογώντας αυτές τις εκτιμήσεις. Όταν εντοπιστούν γεγονότα και συνθήκες που ενδεχομένως δημιουργούν αμφιβολία για την ικανότητα της επιχείρησης για τη συνέχιση της δραστηριότητάς της, ο ελεγκτής θα πρέπει:

1. Να εξετάσει την πιθανή επίδραση των κινδύνων και προβλημάτων επί του ελεγκτικού κινδύνου
2. Να ζητήσει από τη Διοίκηση τη διενέργεια της εκτίμησης της, αν δεν έχει διενεργηθεί, αναφορικά με την ικανότητα της επιχείρησης για τη συνέχιση της επιχειρηματικής της δραστηριότητας
3. Να προβεί σε αξιολόγηση των σχεδίων της Διοίκησης για μελλοντικές ενέργειες σε σχέση με την εκτίμηση που έχει για η συνέχιση της δραστηριότητάς της

4. Να ζητήσει από τη Διοίκηση έγγραφη διαβεβαίωση με αναλυτική περιγραφή των σχεδίων για μελλοντική δράση, όπως και της εφικτότητας αυτών.

Οι ενδείξεις που μπορούν να εγείρουν αμφιβολία επί της συνέχισης δραστηριότητας ταξινομούνται σε τρεις κατηγορίες (ΔΛΠ 570 – Συνέχιση Δραστηριότητας):

- Οικονομικές ενδείξεις
- Λειτουργικές ενδείξεις
- Άλλες ενδείξεις

Μεταξύ των άλλων κανόνων αποτίμησης στο στάδιο σύνταξης των χρηματοοικονομικών αναφορών θεωρείται ως δεδομένη η συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης, όπως αυτό προβλέπεται ρητά στο άρθρο 43 του ν.2190/20. Όπως αναφέρεται στα διεθνή πρότυπα ελέγχου, ο ελεγκτής κατά την ημερομηνία που εκδίδει την έκθεση ελέγχου, έχει και αυτός ευθύνη να εκφράσει γνώμη αν οι οικονομικές καταστάσεις που έλεγξε, έχουν συνταχθεί σύμφωνα με την αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας της επιχείρησης. Θεωρείται πως οι κατευθυντήριες οδηγίες ελέγχου οδηγούν σε μία περισσότερο παθητική παρά ενεργή προσέγγιση στόχευσης των ελεγκτών αναφορικά με την αξιολόγηση της αρχής συνέχισης της δραστηριότητας. Πρέπει να τονιστεί πως ο ελεγκτής δεν απαιτείται να σχεδιάσει μόνος του πρόγραμμα εκτέλεσης των διαδικασιών ελέγχου προκειμένου να διαπιστώσει αν υπάρχει εύρυθμη λειτουργία της εταιρίας, δηλαδή ότι θα συνεχίσει να εκτελεί τις δραστηριότητες της για τουλάχιστον ακόμα δώδεκα μήνες. Ωστόσο, ο ελεγκτής πρέπει να περιλάβει στον έλεγχο του αυτές τις διαδικασίες, όταν εντοπίσει ενδείξεις που εγείρουν ζητήματα σχετικά με τη συνέχιση της δραστηριότητας της εταιρίας που ελέγχει. Περαιτέρω, υποχρεούται από τους κανόνες των Διεθνών Ελεγκτικών Προτύπων να ζητήσει έγγραφες διαβεβαιώσεις από τη Διοίκηση, σχετικά με την ικανότητα της να συνεχίσει ως going concern στο επόμενο διάστημα. Από τα ανωτέρω προσδιορίζεται πως η υποκειμενική κρίση του ελεγκτή για το γεγονός της συνέχισης ή μη της δραστηριότητας της επιχείρησης, είναι πολύ σημαντικό στοιχείο, καθώς τελικά θα επηρεάσει τη γνώμη που θα εκφράσει επί των οικονομικών καταστάσεων. Σε περίπτωση που ο ελεγκτής κλίνει σε αρνητική γνώμη, βρίσκεται σε μεγάλο δίλημμα, καθώς μια τέτοια γνώμη θέτει σε κίνδυνο την ύπαρξη της επιχείρησης, οντότητα που λόγω του ευθραύστου οικονομικού περιβάλλοντος επηρεάζεται θετικά ή αρνητικά περισσότερο από ποτέ, από παράγοντες του εξωτερικού περιβάλλοντος (Χαραλάμπους & Αντωνόπουλος, 2013).

Η γνωμοδότηση ελέγχου σχετικά με τις οικονομικές καταστάσεις των εταιριών έγινε σημαντικό θέμα και προσέκλυσε την προσοχή του κοινού. Πολλοί είναι αυτοί που υποστηρίζουν πως οι ελεγκτές έχουν την ευθύνη για το γεγονός πως δεν είναι σε θέση να εκδώσουν την κατάλληλη έκθεση γνωμοδότησης για την συνεχιζόμενη δραστηριότητα των εταιριών. Περαιτέρω υποστηρίζουν πως η οικονομική κατάρρευση των εταιριών θα μπορούσε να είχε αποφευχθεί αν είχαν συνταχθεί οι κατάλληλες εκθέσεις από τους ελεγκτές.

Αποτελέσματα μελέτης στην Ινδονησία έδειξαν πως οι ελεγκτές αποφεύγουν να διατυπώσουν άποψη για τη συνεχιζόμενη δραστηριότητα των εταιριών, ακόμη και όταν οι εταιρίες αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας. Αυτό μπορεί να οφείλεται στη δυσκολία κρίσης της ικανότητας των εταιριών να συνεχίσουν την δραστηριοποίησή τους. Από επιστήμονες υποστηρίζεται πως οι ελεγκτές πρέπει να εξετάζουν τρεις παράγοντες πριν διατυπώσουν γνώμη σχετικά με την ικανότητα μιας εταιρίας να συνεχίσει τις μελλοντικές δραστηριότητες της. Αυτοί οι παράγοντες είναι:

1.η οικονομική ισχύ της εταιρίας

2.το είδος των αποδεικτικών στοιχείων που δόθηκαν

3.η αποκάλυψη των προσπαθειών διαχείρισης των προβλημάτων ρευστότητας

Αυτοί οι τρεις παράγοντες μπορούν να βοηθήσουν τους ελεγκτές να αξιολογήσουν εάν μια εταιρία έχει προβλήματα να συνεχίσει τη δραστηριότητα της (Hasnah et al, 2009).

Ωστόσο, φαίνεται πως όλο και περισσότερο οι ελεγκτές δείχνουν λιγότερη προσοχή σε αυτούς τους τρεις παράγοντες. Οι πιθανότεροι λόγοι που αυτό οφείλεται είναι:

1. Οι ελεγκτές πιστεύουν πως αυτοί οι τρεις παράγοντες δεν είναι σημαντικοί
2. Οι ελεγκτές είναι άπειροι
3. Οι ελεγκτές δεν συμφωνούν σχετικά με τα κριτήρια που πρέπει να τηρούνται κατά τη λήψη απόφασης για το αν μια εταιρία έχει πρόβλημα λειτουργίας (Bazerman et al, 2002).

Η οικονομική ισχύς μιας εταιρίας επηρεάζει τις απόψεις των ελεγκτών όσον αφορά τη διατύπωση άποψης για την συνέχιση της δραστηριότητας. Η οικονομική ισχύς μπορεί να μετρηθεί με χρηματοοικονομικούς δείκτες (Boritz, 1991). Ο τύπος των διαθέσιμων αποδεικτικών στοιχείων είτε είναι θετικός ή αρνητικός, είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη από τον ελεγκτή, πριν διατυπώσει άποψη για την συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης. Για παράδειγμα, σκεφτείτε μια επιχείρηση η οποία αντιμετωπίζει πρόβλημα ρευστότητας και αναζητά δανειοδότηση. Αυτό το

γεγονός θα επηρεάσει τον ελεγκτή να δώσει έμφαση σε αυτό το γεγονός, παρά στη διατύπωση γνώμης για την συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης (Dye, 1991).

Όπως καθορίζεται από τα ελεγκτικά πρότυπα, οι ελεγκτές υποχρεούνται να διατυπώνουν την άποψη τους για την συνέχιση ή μη της συνέχισης της δραστηριότητας της επιχείρησης. Η μελέτη των Hasnah et al. (2009) έδειξε πως η κρίση των ελεγκτών επηρεάζεται από τρεις βασικούς παράγοντες. Αυτοί είναι: οι οικονομικοί δείκτες, τα αποδεικτικά στοιχεία και η αποκάλυψη. Υπάρχει ισχυρή συναίνεση μεταξύ των ελεγκτών και των επιδράσεων αλληλεπίδρασης μεταξύ των τριών ανεξάρτητων μεταβλητών που είναι σημαντικές. Αυτό σημαίνει πως στην πράξη οι ελεγκτές λαμβάνουν υπόψη αυτούς τους τρεις παράγοντες ταυτόχρονα υπόψη τους.

2.3 Συμπεράσματα κεφαλαίου

Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση επί του θέματος της εργασίας. Συμπεραίνεται πως ο ρόλος του ελεγκτή είναι ιδιαίτερος σημαντικός για τη λειτουργία της επιχείρησης στο ευμετάβλητο οικονομικό περιβάλλον που δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις. Σε συνθήκες κρίσης, όπως η τελευταία χρηματοπιστωτική κρίση που οδήγησε πολλές επιχειρήσεις στην πτώχευση, η σημασία του ελέγχου αποκτά μεγαλύτερη δυναμική, με τη Διοίκηση να αναζητά βοήθεια στη λήψη αποφάσεων.

Είναι πολύ σημαντική η διατύπωση άποψης του ελεγκτή για την συνέχιση ή μη της δραστηριότητας της επιχείρησης, στοιχείο σημαντικό για την σύνταξη των οικονομικών καταστάσεων της επιχείρησης. Αποτελεί αδήριτη ανάγκη ο ελεγκτής να διατυπώνει με σαφήνεια στην έκθεση του τη γνώμη του για την συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης, καθώς θα είχε αποφευχθεί η οικονομική κατάρρευση πολλών επιχειρήσεων, αν είχαν συνταχθεί από τους ελεγκτές οι κατάλληλες εκθέσεις ελέγχου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ-ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΥΠΑ

3.1 Εισαγωγή

Σύμφωνα με την παραδοχή της συνέχισης της δραστηριότητας (going concern assumption) οι οικονομικές καταστάσεις μιας επιχείρησης συντάσσονται κανονικά με βάση την υπόθεση πως η επιχείρηση θα συνεχίσει τη δραστηριότητα της, χωρίς να αναμένεται στο άμεσο μέλλον ρευστοποίηση της επιχείρησης.

Σύμφωνα με το άρθρο 17 του ν. 4308/14 που αναφέρεται στα Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα:

- ✓ Η παραδοχή της συνέχισης της δραστηριότητας αξιολογείται τουλάχιστον για διάστημα 12 μηνών μετά την ημερομηνία του ισολογισμού
- ✓ Τα στοιχεία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων επιμετρώντας στο κόστος κτήσης

Όταν η σύνταξη τους δεν γίνεται σύμφωνα με αυτή την παραδοχή:

- ✓ Η επιμέτρηση των περιουσιακών στοιχείων γίνεται στις καθαρές ρευστοποιήσιμες αξίες τους
- ✓ Οι υποχρεώσεις της επιχείρησης, όπου περιλαμβάνονται και οι προβλέψεις, επιμετρούνται στα ποσά που αναμένονται να απαιτηθούν για τον διακανονισμό τους.

Η χρηματοπιστωτική κρίση που ταλάνισε έντονα σε παγκόσμιο επίπεδο τον επιχειρηματικό κόσμο, όπως είναι φυσικό επέφερε αλλαγές και προβληματισμό στους λογιστές, με ένα θέμα που συγκέντρωσε το ενδιαφέρον και την προσοχή της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών, όσο και των τοπικών φορέων και των ελεγκτών στη χώρα. Ουσιαστικά το ερώτημα που τέθηκε έντονα για συζήτηση είναι ποια είναι η ευθύνη της Διοίκησης της επιχείρησης και ποιος ο ρόλος του ελεγκτή κατά τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων (Αχινιώτης, χχ).

Η εκτίμηση της θεμελιώδους παραδοχής της συνέχισης της δραστηριότητας, η οποία αποτυπώνεται στο ΔΛΠ 1 και στο άρθρο 43 του ν.2190/1920, είναι πολύ σημαντική για τους κανόνες αποτίμησης των περιουσιακών στοιχείων που θα χρησιμοποιηθούν από τη Διοίκηση, όσο και για τις λογιστικές εκτιμήσεις που θα πρέπει να εφαρμόσει κατά την προετοιμασία των λογιστικών καταστάσεων. Είναι σημαντικό να τονιστεί πως όπως τονίζεται στο ΔΛΠ και στο

ΕΛΓΣ, αν θεωρηθεί πως η επιχείρηση δεν θα έχει συνεχιζόμενη δραστηριότητα, οι οικονομικές καταστάσεις δεν πρέπει να καταρτιστούν με βάση αυτή την παραδοχή (Αχινιώτης, χχ).

Εάν οι λογαριασμοί των οικονομικών καταστάσεων θα καταρτιστούν χωρίς την παραδοχή της συνέχισης της δραστηριότητας, δεν σημαίνει πως τα περιουσιακά στοιχεία θα απομειώνονται ώστε να αντανakλούν την υπολειμματική τους αξία. Ωστόσο, θα υπάρχουν επιπτώσεις αναφορικά με την αναγνώριση και επιμέτρηση των περιουσιακών στοιχείων και των υποχρεώσεων της επιχείρησης.

Πολλά είναι εκείνα τα γεγονότα που ενδέχεται να υποδηλώνουν κίνδυνο για μια επιχείρηση για να συνεχίσει τη δραστηριότητα της. Οι κυριότεροι από αυτούς είναι:

- ✓ Η ύπαρξη σημαντικών λειτουργικών ζημιών ή μεγάλη υποτίμηση της αξίας των περιουσιακών στοιχείων που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή ταμειακών ροών
- ✓ Η ύπαρξη αρνητικών λειτουργικών ταμειακών ροών
- ✓ Η αδυναμία της επιχείρησης να συμμορφωθεί με τους όρους συμβάσεων δανείων
- ✓ Η αδυναμία πληρωμής των πιστωτών
- ✓ Η ύπαρξη αρνητικών χρηματοοικονομικών δεικτών
- ✓ Η αδυναμία πληρωμής εργαζομένων
- ✓ Η επιθυμία αλλαγής των όρων συναλλαγών των προμηθευτών
- ✓ Η αδυναμία εξασφάλισης χρηματοδότησης για νέες επενδύσεις και τη συνολική ανάπτυξη της επιχείρησης
- ✓ Η επιβεβαίωση της ύπαρξης, των όρων και της επάρκειας των δανειακών διευκολύνσεων
- ✓ Η αξιολόγηση της δυνατότητας της επιχείρησης αναφορικά με την ολοκλήρωση των ανεκτέλεστων παραγγελιών των πελατών
- ✓ Η ύπαρξη νομικών/κανονιστικών μέτρων που έχουν παρθεί εναντίον της επιχείρησης
- ✓ Η εκτέλεση από τον ελεγκτή της ελεγκτικής διαδικασίας που αφορά μεταγενέστερα γεγονότα προκειμένου να εντοπιστούν γεγονότα ή συνθήκες που επηρεάζουν την ικανότητα της επιχείρησης να συνεχίσει την δραστηριότητα της
- ✓ Εξέταση των αναγκών αναχρηματοδότησης οφειλών μεγάλου ύψους, μέχρι τη λήξη της επόμενης χρήσης και επιβεβαίωση της χρηματοοικονομικής υποστήριξης

από συνδεδεμένα και τρίτα μέρη, όπως και η εκτίμηση αυτών των μερών αν έχουν τη δυνατότητα παροχής πρόσθετων κεφαλαίων.

Στον κατωτέρω πίνακα αποτυπώνονται οι υποχρεώσεις που έχει η Διοίκηση και ο ελεγκτής ανάλογα με τα συμπεράσματα που προκύπτουν από τον έλεγχο που διενεργεί ο ελεγκτής.

Πίνακας 1: Υποχρεώσεις Διοίκησης και Ελεγκτή

ΠΙΝΑΚΑΣ 1		
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ ΕΛΕΓΧΟΥ	ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΕΙΣ ΠΟΥ ΑΠΑΙΤΟΥΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗ	ΕΚΘΕΣΗ ΕΛΕΓΧΟΥ
<p>Η χρήση της παραδοχής της συνεχιζόμενης δραστηριότητας είναι ενδεδειγμένη αλλά υπάρχει ουσιώδης αβεβαιότητα.</p>	<p>Επαρκής περιγραφή των κύριων γεγονότων ή συνθηκών που ενδέχεται να εγείρουν σημαντική αμφιβολία ως προς την ικανότητα της οντότητας για συνέχιση της δραστηριότητας καθώς και για τα σχέδια της διοίκησης για το χειρισμό αυτών των γεγονότων ή συνθηκών. Γνωστοποίηση με σαφήνεια ότι υπάρχει ουσιώδης αβεβαιότητα σχετιζόμενη με γεγονότα ή συνθήκες που μπορεί να εγείρουν σημαντική αμφιβολία ως προς την ικανότητα της οντότητας για συνέχιση της δραστηριότητας και, ως εκ τούτου, ότι μπορεί να μη δύναται να ρευστοποιήσει τα περιουσιακά στοιχεία της και να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις της κατά τη συνήθη πορεία της επιχειρηματικής δραστηριότητας.</p>	<p>Εάν έχει γίνει επαρκής γνωστοποίηση στις οικονομικές καταστάσεις, ο ελεγκτής πρέπει να εκφράσει μη διαφοροποιημένη γνώμη και να περιλάβει μια παράγραφο έμφασης θέματος στην έκθεσή του, προκειμένου να τονίσει την ύπαρξη ουσιώδους αβεβαιότητας σχετιζόμενης με το γεγονός ή τη συνθήκη που μπορεί να εγείρει σημαντική αμφιβολία για την ικανότητα της οντότητας για συνέχιση της δραστηριότητας, και να επιστήσει την προσοχή του αναγνώστη στη σημείωση των οικονομικών καταστάσεων που η διοίκηση γνωστοποιεί τα θέματα. Εάν δεν έχει γίνει επαρκής γνωστοποίηση στις οικονομικές καταστάσεις, ο ελεγκτής πρέπει να εκφράσει γνώμη με επιφύλαξη ή αρνητική γνώμη.</p>
<p>Η χρήση της παραδοχής της συνεχιζόμενης δραστηριότητας δεν είναι ενδεδειγμένη.</p>	<p>Επαρκής περιγραφή των κύριων γεγονότων ή συνθηκών που οδήγησαν την διοίκηση στο συμπέρασμα ως προς την αδυναμία της οντότητας για συνέχιση της δραστηριότητας, καθώς και των λογιστικών πολιτικών που εφάρμοσε η διοίκηση για την κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων.</p>	<p>Εάν οι οικονομικές καταστάσεις έχουν κατάρτιστεί βάσει της συνεχιζόμενης δραστηριότητας αλλά, κατά την κρίση του ελεγκτή, η χρήση της παραδοχής της συνεχιζόμενης δραστηριότητας από τη διοίκηση στις οικονομικές καταστάσεις δεν είναι ενδεδειγμένη, ο ελεγκτής πρέπει να εκφράσει αρνητική γνώμη.</p>

Πηγή: <http://www.accountancygreece.gr>

3.2 Η διενέργεια ελέγχου και η λήψη αποφάσεων

Η αποδοχή της παραδοχής της συνέχισης της δραστηριότητας επηρεάζει τον τρόπο αποτίμησης των παγίων και κυκλοφορούντων περιουσιακών στοιχείων της επιχείρησης και στη δημιουργία των πάσης φύσεως υποχρεώσεων και αποθεματικών της επιχείρησης (Γκίνουγλου κα, 2005). Η εκτίμηση της επιχείρησης ως συνεχιζόμενη δραστηριότητα γίνεται από τον ελεγκτή και

τη Διοίκηση, με τα ενδιαφερόμενα μέρη που ενδιαφέρονται να λάβουν γνώση για τα επιμέρους θέματα που σχετίζονται με την παραδοχή της αρχής της συνεχιζόμενης δραστηριότητας είναι οι επενδυτές, τα τραπεζικά ιδρύματα, οι πιστωτές κα.

Ο ελεγκτής όταν σχεδιάζει την εκτέλεση των ελεγκτικών διαδικασιών είναι ανάγκη να βρίσκει επαρκή ελεγκτικά τεκμήρια για να αποτυπώσει γνώμη για την παραδοχή ή όχι της συνεχιζόμενης δραστηριότητας της επιχείρησης. Αυτό το στοιχείο είναι σημαντικό προκειμένου ο ελεγκτής να βγάλει συμπέρασμα για το εάν υπάρχει αβεβαιότητα ή έχουν δημιουργηθεί συνθήκες που εγείρουν αβεβαιότητα για το αν η επιχείρηση έχει τη δυνατότητα να συνεχίσει τη δραστηριότητα της.

Το Διεθνές Ελεγκτικό Πρότυπο 570 «Συνέχισης Δραστηριότητας», όπως αντίστοιχα και το Ελληνικό 5570 «Δυνατότητα Συνέχισης της Δραστηριότητας/των Εργασιών», είναι εκείνα που πρέπει να ακολουθεί ο ελεγκτής προκειμένου να αξιολογήσει αν μια επιχείρηση έχει τη δυνατότητα να συνεχίσει τη δραστηριότητα της. Όταν ο έλεγχος των οικονομικών καταστάσεων μιας επιχείρησης από τον ελεγκτή γίνεται ακολουθώντας πιστά τις οδηγίες των προτύπων, έρχεται σε ταύτιση με την άποψη της κοινωνίας που επιθυμεί από τον ελεγκτή να την ενημερώσει για τις πιθανότητες κατάρρευσης μιας επιχείρησης (Ντζανάτος, 2009).

Επισημαίνεται πως οι ενδείξεις που ενδεχόμενα εγείρουν σημαντική αμφιβολία επί της παραδοχής της αρχής της συνέχισης της δραστηριότητας ταξινομούνται σε τρεις βασικές κατηγορίες (ΔΛΠ 570-Συνέχιση της δραστηριότητας) που είναι:

- ✓ Οικονομικές ενδείξεις
- ✓ Λειτουργικές ενδείξεις
- ✓ Λοιπές ενδείξεις

Αν εντοπιστεί μη αντιστρέψιμο πρόβλημα στην επιχείρηση, οι οικονομικές καταστάσεις της δεν πρέπει να συνταχθούν με το ΔΛΠ ή τα Ελληνικά Πρότυπα που έχουν σχεδιαστεί για τη σύνταξη καταστάσεων όταν είναι σε ισχύ η παραδοχή της συνέχισης της δραστηριότητας.

Σύμφωνα με το ΔΛΠ 570, πρέπει να υπάρχει διαφοροποίηση της γνώμης του ελεγκτή όταν η χρήση της παραδοχής της συνεχιζόμενης δραστηριότητας ενδείκνυται για την σύνταξη των οικονομικών καταστάσεων της επιχείρησης. Σύμφωνα με τα ελεγκτικά πρότυπα στο πίνακα 2 παρουσιάζεται η γνώμη των ελεγκτών αναφορικά με την παραδοχή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας.

Πίνακας 2: Γνώμη των ελεγκτών αναφορικά με την παραδοχή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας

Παραδοχή ότι υφίσταται η συνεχιζόμενη δραστηριότητα	Ύπαρξη αβεβαιότητας για τη δυνατότητα της επιχείρησης να συνεχίσει τη δραστηριότητα της	Επάρκεια γνωστοποίησης αβεβαιότητας στις οικονομικές καταστάσεις	Γνώμη του ελεγκτή
Ενδεδειγμένη	Δεν υπάρχει	Επαρκής	Σύμφωνη γνώμη
Ενδεδειγμένη	Υπάρχει	Επαρκής	Σύμφωνη γνώμη με περισσότερες επαρκείς επισημάνσεις
Ενδεδειγμένη	Υπάρχει	Μη επαρκής	Γνώμη με επιφύλαξη ή αρνητική γνώμη
Ενδεδειγμένη	Υπάρχει	Μη σημαντική	Αρνητική γνώμη
Ενδεδειγμένη	Πολλές αβεβαιότητας που έχουν ουσία και αυξημένη σημαντικότητα για την σύνταξη των οικονομικών καταστάσεων	Μη σημαντική	Άρνηση έκφρασης της άποψης του

Πηγή: Ίδια έρευνα

Όταν ο ελεγκτής έχει διαπιστώσει πως η χρήση της παραδοχής της συνέχισης της δραστηριότητας ενδείκνυται για τις περιστάσεις, ωστόσο υφίσταται ουσιώδεις αβεβαιότητες, θα πρέπει να προβεί σε αξιολόγηση αναφορικά με την επαρκή γνωστοποίηση αυτής της αβεβαιότητας στις οικονομικές καταστάσεις. Αυτό σημαίνει πως:

- ✓ Αν η αβεβαιότητα γνωστοποιείται επαρκώς στις οικονομικές καταστάσεις στην έκθεση ελέγχου θα πρέπει να συμπεριλάβει παράγραφο έμφασης θέματος, τονίζοντας την ουσιώδη αβεβαιότητα, εφιστώντας ταυτόχρονα την προσοχή στις σημειώσεις των οικονομικών καταστάσεων, όπου γίνεται η γνωστοποίηση θεμάτων που δημιουργούν αυτή την αβεβαιότητα
- ✓ Αν ο ελεγκτής διαπιστώσει πολλαπλές ουσιώδεις αβεβαιότητες, με σημαντικό ρόλο επί των οικονομικών καταστάσεων ο ελεγκτής έχει τη δυνατότητα να αρνηθεί την έκφραση γνώμης, ενώ παράλληλα δεν προσθέτει ξεχωριστή παράγραφο για να δώσει έμφαση στο θέμα
- ✓ Αν η αβεβαιότητα δεν γνωστοποιείται με επάρκεια στις οικονομικές καταστάσεις. Ο ελεγκτής είναι αναγκαίο να εκφράσει τη γνώμη του είτε αυτή είναι τελείως αρνητική είτε έχει επιφυλάξεις, με συγκεκριμένη αναφορά στην έκθεση του για την ύπαρξη ουσιώδους αβεβαιότητας, που εγείρει αμφιβολίες για τη δυνατότητα της επιχείρησης να συνεχίσει να ασκεί δραστηριότητα.

Το ΔΕΠ 570 και το ΔΛΠ 1 ορίζουν ότι, η Διοίκηση είναι αυτή που έχει την υποχρέωση να αξιολογεί την ικανότητα της επιχείρησης να συνεχίσει να ασκεί δραστηριότητα κατά το στάδιο της κατάρτισης των οικονομικών καταστάσεων. Αν η Διοίκηση έχει τη βούληση να οδηγήσει την επιχείρηση σε εκκαθάριση σταματώντας την εμπορική της δραστηριότητα, τότε δεν προχωράει σε κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων σύμφωνα με την αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας (Καραμάνης, 2008).

Η εκτίμηση της Διοίκησης αναφορικά με την ύπαρξη ικανότητας της επιχείρησης να συνεχίσει τη δραστηριότητα της, περιλαμβάνει σε ένα συγκεκριμένο χρονικό σημείο την άσκηση κρίσης, σχετικά με αβέβαια ενδογενώς μελλοντικά αποτελέσματα που μπορεί να προέλθουν από διάφορα γεγονότα ή συνθήκες. Με βάση αυτό το στοιχείο συνεπάγεται πως για η κρίση επηρεάζεται από (Γκούμα, 2016):

- ✓ Το βαθμό αβεβαιότητας σχετικά με το αποτέλεσμα που θα έχει μία συνθήκη ή γεγονός, ο οποίος αυξάνεται όταν η επέλευση μιας συνθήκης ή γεγονότος είναι χρονικά απομακρυσμένη
- ✓ Το μέγεθος και πολυπλοκότητα της επιχείρησης, τις συνθήκες και φύση των δραστηριοτήτων της, όπως και το βαθμό επηρεασμού της από εξωτερικούς παράγοντες που έχουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν τη κρίση σχετικά με το αποτέλεσμα
- ✓ Οποιαδήποτε κρίση που γίνεται για το μέλλον και βασίζεται σε διαθέσιμες πληροφορίες κατά το χρόνο πραγματοποίησης της κρίσης. Γεγονότα που πραγματοποιούνται μεταγενέστερα μπορεί να καταλήξουν σε αποτελέσματα που δεν είναι συνεπή με κρίσεις που ήταν λελογισμένες όταν αυτές έγιναν.

Ορίζεται με σαφήνεια στο ΔΕΠ 570 πως ο ελεγκτής έχει την ευθύνη για την απόκτηση επαρκών και κατάλληλων ελεγκτικών τεκμηρίων για το ενδεδειγμένο της χρήσης της παραδοχής της συνέχισης της δραστηριότητας από τη Διοίκηση όταν καταρτίζονται και παρουσιάζονται οι οικονομικές καταστάσεις της επιχείρησης. Επιπλέον ορίζεται η ευθύνη του ελεγκτή αναφορικά με την εξαγωγή συμπεράσματος σύμφωνα με τα αποκτηθέντα ελεγκτικά τεκμήρια για το αν υπάρχει ουσιώδης αβεβαιότητα σχετικά με συνθήκες και γεγονότα που έχουν τη δυνατότητα να εγείρουν ουσιώδη αμφιβολία για τη δυνατότητα της επιχείρησης να συνεχίσει τη δραστηριότητα της (Γκούμα, 2016).

Πρέπει να λαμβάνεται υπόψη από όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη, όπως αποτυπώνεται στο ΔΕΠ 200, πως οι ενδεχόμενες επιπτώσεις ενδογενών περιορισμών για την ικανότητα του ελεγκτή να εντοπίσει ουσιώδη σφάλματα είναι μεγαλύτερες για συνθήκες και γεγονότα που θα συμβούν στο μέλλον και μπορούν να προκαλέσουν την παύση των δραστηριοτήτων της επιχείρησης. Ωστόσο, επειδή η πρόβλεψη μελλοντικών συνθηκών και γεγονότων δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί από τον ελεγκτή, σημαίνει πως η οποιαδήποτε απουσία αναφοράς στην έκθεση του σε αβεβαιότητα συνέχισης της δραστηριότητας της επιχείρησης, δεν μπορεί να εκληφθεί από κανέναν ως εγγύηση της ικανότητας της επιχείρησης για συνέχιση της δραστηριότητας της.

Περαιτέρω σύμφωνα με το ΔΕΠ 700 ο ελεγκτής έχει την ευθύνη για την έκδοση του κατάλληλου τύπου γνώμης σύμφωνα με τα ελεγκτικά τεκμήρια.

Το ΔΕΠ 570 ενδεικτικά αναφέρεται σε μια σειρά συνθηκών που δημιουργούν ουσιώδη αμφιβολία για τη δυνατότητα που έχει μια επιχείρηση να συνεχίσει μελλοντικά τη δραστηριότητα της.

Μια βασική κατηγορία συνθηκών είναι οι χρηματοοικονομικές συνθήκες με κάποιες δυσμενείς συνθήκες να είναι:

- Η υπέρμετρη εξάρτηση από βραχυπρόθεσμους δανεισμούς για να χρηματοδοτηθούν μακροπρόθεσμα περιουσιακά στοιχεία
- Οι αρνητικές χρηματοροές λειτουργικής δραστηριότητας
- Οι βασικοί χρηματοοικονομικοί δείκτες να είναι δυσμενείς
- Να υπάρχει εμφανής αδυναμία πληρωμής προμηθευτών
- Να υπάρχει αδυναμία συμμόρφωσης με τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις δανειακές συμβάσεις
- Να υπάρχει αδυναμία εξασφάλισης χρηματοδότησης για τη κάλυψη βασικών δραστηριοτήτων της επιχείρησης
- Να εμφανίζονται ζημίες της λειτουργικής δραστηριότητας
- Να υπάρχει καθυστέρηση στην καταβολή του μερίσματος στους μετόχους.

Μια δεύτερη κατηγορία βασικών συνθηκών είναι οι συνθήκες στις επιχειρηματικές λειτουργίες. Δυσμενείς συνθήκες που μπορούν να δημιουργηθούν είναι:

- Η πρόθεση της Διοίκησης να θέσει υπό εκκαθάριση την επιχείρηση διακόπτοντας τη λειτουργία της
 - Η έλλειψη σημαντικών αποθεμάτων
 - Η εμφάνιση ανταγωνιστών
 - Η απώλεια συνεργασίας με σημαντικούς πελάτες της επιχείρησης
 - Η απώλεια σημαντικών ανθρώπινων πόρων με αδυναμία άμεσης εξεύρεσης νέων
- Τέλος, μια ακόμα κατηγορία συνθηκών που χαρακτηρίζονται ως λοιπές συνθήκες είναι:
- Η μη συμμόρφωση της επιχείρησης με τη νομοθεσία
 - Οι αλλαγές στο νομοθετικό πλαίσιο που αναμένεται να επηρεάσουν αρνητικά τις δραστηριότητες της επιχείρησης
 - Η αδυναμία ασφάλισης έναντι κινδύνων για την επιχείρηση
 - Η εκκρεμότητα δικαστικών αποφάσεων ή κανονιστικών μέτρων που συνεπάγονται επιβολή προστίμων τα οποία η επιχείρηση θα δυσκολευτεί να ικανοποιήσει.

Οι συνθήκες που αναφέρθηκαν, μπορούν μόνες τους ή σε συσχετισμό να εγείρουν αμφιβολίες αναφορικά με την ικανότητα που έχει η επιχείρηση να συνεχίσει τη δραστηριότητα

της, χωρίς αυτό να σημαίνει πως η ύπαρξη ενός ή περισσότερων στοιχείων συνεπάγεται πάντα ουσιώδη αβεβαιότητα.

Ο ελεγκτής ακολουθώντας τις οδηγίες του προτύπου 315 είναι ανάγκη να εξετάζει εάν έχουν δημιουργηθεί στην επιχείρηση συνθήκες και γεγονότα που εγείρουν ουσιώδη αμφιβολία για την ικανότητα της επιχείρησης να συνεχίσει τη δραστηριότητα της. Το πρώτο βήμα που πρέπει να κάνει ο ελεγκτής είναι να αξιολογήσει την εκτίμηση της Διοίκησης συγκεντρώνοντας στοιχεία και κάθε είδους πληροφορία που θα τον βοηθήσουν να τεκμηριώσει το πρόβλημα και να μελετήσει τα σχέδια που έχει αναλάβει η Διοίκηση για την επίλυση τους. Όταν κατά τη διαδικασία αξιολόγησης προκύψει στοιχειοθετημένα πως υπάρχει ουσιώδης αβεβαιότητα για να συνεχίσει η επιχείρηση στο μέλλον τη δραστηριότητα της με ομαλότητα, η επιχείρηση έχει την υποχρέωση να γνωστοποιήσει τις αβεβαιότητες σε προσάρτημα.

Εάν το πρόβλημα στοιχειοθετήθηκε και ο ελεγκτής κρίνει πως το μέγεθος του είναι τόσο μεγάλο με αμεσότητα υψηλού βαθμού, η Διοίκηση κατά την κρίση της οφείλει να προβεί σε κατάρτιση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων χωρίς την παραδοχή της αρχής της συνέχισης της δραστηριότητας (Καραμάνης, 2008).

Πρέπει να επισημανθεί πως στο προσάρτημα πρέπει να αναφέρεται η βάση που καταρτίστηκαν οι χρηματοοικονομικές καταστάσεις, όπως και οι λόγοι για τους οποίους η επιχείρηση αδυνατεί να συνεχίσει τη δραστηριότητα της όταν συντρέχουν αυτές οι περιπτώσεις (Γκούμα, 2016).

Αν η Διοίκηση μέχρι την ώρα της αξιολόγησης δεν έχει προβεί στη δική της εκτίμηση αναφορικά με τη δυνατότητα της επιχείρησης να συνεχίσει τη δραστηριότητα της, ο ελεγκτής πρέπει απαραίτητα να επικοινωνήσει με τη Διοίκηση έτσι ώστε να εντοπίσει συνθήκες και γεγονότα που μπορεί να επιβεβαιώνουν ή να θέτουν σε αμφισβήτηση την ικανότητα της επιχείρησης να συνεχίσει τη δραστηριότητα της. Η εκτίμηση που θα ζητηθεί από τη Διοίκηση πρέπει απαραίτητα να έχει διάρκεια 12 μηνών, καλύπτοντας τη περίοδο μιας εταιρικής χρήσης.

Είναι σημαντικό για κάθε ελεγκτή να αποκτά επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια όταν εντοπίζει συνθήκες που θέτουν σε αμφιβολία την ικανότητα της επιχείρησης να συνεχίσει τη δραστηριότητα της. Για το λόγο αυτό εκτελεί κάποιες πρόσθετες ελεγκτικές διαδικασίες όπως:

- Σύνταξη αιτήματος προς τη Διοίκηση να διενεργήσει εκτίμηση σε περίπτωση που δεν το έχει πράξει

- Αξιολόγηση του σχεδιασμού της Διοίκησης αναφορικά με τις μελλοντικές ενέργειες της, αναζητώντας την ρεαλιστικότητα και εφικτότητα των σχεδίων της
- Έλεγχος της αξιοπιστίας των δεδομένων στα οποία στηρίχτηκε η κατάρτιση της πρόβλεψης ταμειακών ροών
- Η εξέταση συμπληρωματικών πληροφοριών και γεγονότων που ενδεχομένως όταν καταρτίστηκε η εκτίμηση δεν ήταν διαθέσιμα
- Η σύνταξη αιτήματος για την παροχή έγγραφης διαβεβαίωσης από τη Διοίκηση σχετικά με τα σχέδια μελλοντικής δράσης και την εφικτότητα πραγματοποίησής τους.

Με τον έλεγχο η επιχείρηση λαμβάνει πρόσθετη αξία, καθώς μέσω αυτού εντοπίζονται και παρουσιάζονται όλοι οι πιθανοί κίνδυνοι που ενδέχεται να μετεξελιχθούν σε σημαντικό πρόβλημα, με τη Διοίκηση να έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει δράσεις αντιμετώπισης, έτσι ώστε η επιχείρηση να συνεχίσει τη δραστηριότητά της.

Στο πλαίσιο κατάρτισης του σχεδίου ελέγχου, μπορεί να γίνει σύνδεση των ενδεχόμενων κινδύνων με το ποσοστό επικινδυνότητας αυτών και σύνδεση τους με τις επιμέρους λειτουργίες της επιχείρησης που συσχετίζονται με αυτούς (Κουτούπης, 2007).

Είναι γεγονός πως το περιβάλλον των επιχειρήσεων διαρκώς αλλάζει και μεταβάλλεται, με τρόπο που η Διοίκηση αδυνατεί να εντοπίσει τις διαδικασίες που απαιτούνται για τη δημιουργία πρόσθετης αξίας στην επιχείρηση (Γεωργόπουλος, 2013). Σε αυτό το σημείο ο έλεγχος ταυτίζεται όλο και περισσότερο με την ορθή λήψη απόφασης για θέματα που αναφέρονται και στη συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης, μέσω της διαμόρφωσης των εκθέσεων ελέγχου και των στρατηγικών που πρέπει να ακολουθηθούν για την επίτευξη της στοχοθεσίας.

Ο εσωτερικός έλεγχος έχει αποκτήσει συμβουλευτικό ρόλο για τη Διοίκηση και έχει μεγάλη σημαντικότητα καθώς εμπλέκεται σε κάθε δραστηριότητα της επιχείρησης, έχοντας στη διάθεση του τις τεχνικές και τα εργαλεία για την ανάλυση των κινδύνων και προβλημάτων και την υποστήριξη της Διοίκησης στην ανάγνωση των μεθόδων μείωσης του βαθμού μεγέθους του προβλήματος, αλλά και σε άλλα θέματα στρατηγικής (Φάκος, 2008).

Οι περιοχές που μπορεί ο ελεγκτής να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στη λήψη απόφασης εκ μέρους της Διοίκησης είναι (Κουτούπης, 2007):

- Στην αξιολόγηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου

- Στην υλοποίηση έργων αναδιάρθρωσης που αφορούν επιχειρησιακές λειτουργίες
- Στην ασφάλεια του πληροφοριακού συστήματος μέσω της πρότασης για την εφαρμογή δικλίδων ασφαλείας
- Στην πρόληψη της απάτης
- Στην αξιολόγηση του κινδύνου
- Στην πρόταση για την εφαρμογή μέτρων βελτίωσης της ποιότητας, που μπορεί να προκύψει κυρίως μέσω της εφαρμογής ποιοτικής διαχείρισης κατά την άσκηση του ελέγχου.

Ο σύγχρονος ρόλος του ελεγκτή όπως έχει αναδειχθεί από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, είναι η λειτουργία του ως σύμβουλος στρατηγικής και θα πρέπει να αποτελεί για κάθε επιχείρηση στοιχείο ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, ενισχύοντας την επιχείρηση στην σταθεροποίηση της και στην αντιμετώπιση των προκλήσεων του περιβάλλοντος.

3.3 Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Στο 3^ο κεφάλαιο της εργασίας έγινε εκτενή αναφορά στα διεθνή ελεγκτικά πρότυπα που συνδέονται άρρηκτα με την παραδοχή της συνέχισης της δραστηριότητας. Ο ελεγκτής υποχρεούται κατά την άσκηση του έργου του να ακολουθεί πιστά τις οδηγίες που αναφέρονται στα πρότυπα και να λαμβάνει αποδεικτικά στοιχεία και ελεγκτικά τεκμήρια για κάθε στοιχείο που αναφέρεται στον έλεγχο και θα παρουσιάσει ο ελεγκτής στην έκθεσή του, προκειμένου να στοιχειοθετήσει τη διατύπωση γνώμης σχετικά με την αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

4.1 Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, η πιστωτική κρίση και η οικονομική ύφεση που επηρέασαν την παγκόσμια οικονομία είχαν ιδιαίτερες επιπτώσεις στον τραπεζικό και χρηματοπιστωτικό τομέα. Ωστόσο, σε πολλές περιπτώσεις, έχει υποστηριχθεί ότι η αξιολόγηση και οι γνωστοποιήσεις που περιέχονται στις εκθέσεις των ελεγκτών σχετικά με την ικανότητα μιας εταιρείας να συνεχίσει τις δραστηριότητές της στο προσεχές μέλλον (going concern) δεν είναι ικανοποιητικές, ιδίως όσον αφορά οντότητες που κατέρρευσαν πολύ σύντομα μετά την κατάρτιση των οικονομικών τους καταστάσεων με βάση την αρχή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας. Επιπλέον, έχουν τεθεί ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσο οι πραγματικές απαιτήσεις σχετικά με την εκτίμηση και την υποβολή εκθέσεων για τη συνεχιζόμενη δραστηριότητα που περιλαμβάνονται σε διάφορα πλαίσια χρηματοοικονομικής πληροφόρησης ήταν πράγματι επαρκείς.

Η μελέτη περίπτωσης εξετάζει τη σημασία του εσωτερικού ελέγχου στη παραδοχή συνέχισης δραστηριότητας (going concern) της Deutsche Bank. Η Deutsche Bank είναι γερμανική τράπεζα επενδύσεων και χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών που εδρεύει στη Φρανκφούρτη. Η Τράπεζα λειτουργεί συνολικά 2.407 καταστήματα, εκ των οποίων 1.555 στη Γερμανία και έχει δημιουργήσει ισχυρές βάσεις σε όλες τις μεγάλες αναδυόμενες αγορές με καλές προοπτικές ανάπτυξης των επιχειρήσεων σε ταχέως αναπτυσσόμενες οικονομίες, συμπεριλαμβανομένης της περιοχής Ασίας-Ειρηνικού, της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και της Λατινικής Αμερικής. Στην Ευρώπη, η Deutsche Bank είναι σε θέση να επωφεληθεί από τις συνθήκες στην εγχώρια αγορά της Γερμανίας και από τα συνεχιζόμενα υψηλά επίπεδα εταιρικής δραστηριότητας στη ζώνη του ευρώ (Deutsche Bank, 2018).

Στόχος της Deutsche Bank είναι να επιτρέψει την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική πρόοδο μέσω του θετικού αντίκτυπου των πρακτικών της στους επενδυτές και τις κοινότητες όπου δραστηριοποιείται με τρόπο παραγωγικό, ουσιαστικό και βιώσιμο και να αποδείξει ότι είναι μία

τράπεζα αξιόπιστη, υψηλής απόδοσης και ανθρώπινη, ικανή να ισορροπεί την οικονομική επιτυχία με την περιβαλλοντική κοινωνική ευθύνη. Ειδικότερα, μετά την χρηματοπιστωτική κρίση, είναι σημαντικό για τον τραπεζικό κλάδο να αποκαταστήσει ένα σταθερό δεσμό εμπιστοσύνης με τις κοινότητες τις οποίες υπηρετεί. Αυτό ισχύει για την Deutsche Bank, η οποία έχει θέσει ως στόχο την ανάληψη ενός πρωτοποριακού ρόλου στην αλλαγή που είναι απαραίτητη στον επιχειρηματικό τομέα. Σε αυτό το πλαίσιο, από το 2012, η Ανώτατη Διοίκηση ξεκίνησε έναν ολοκληρωμένο διάλογο με τους υπαλλήλους και τους διευθυντές με στόχο την ευθυγράμμιση των στάσεων και των στόχων του ανθρώπινου δυναμικού με τις ανάγκες των πελατών και με τη συνολική οικονομία. Από το 2014, η Τράπεζα έχει ενσωματώσει τις εταιρικές αξίες και πεποιθήσεις σε εργαλεία διαχείρισης ανθρώπων, όπως ο καθορισμός στόχων, η διαχείριση των επιδόσεων, η ηγεσία, η αξιολόγηση της διαχείρισης, και τα εργαλεία ανάπτυξης ανθρώπων, εστιάζοντας στην ανάπτυξη οργανωτικών μετρήσεων και συστημάτων που υποστηρίζουν τη μέτρηση και την υιοθέτηση των επιθυμητών συμπεριφορών. Αυτό επιτυγχάνεται με τη χρήση συστημάτων πληροφοριών διαχείρισης πελατών, μετρήσεων ικανοποίησης πελατών, και συστημάτων μέτρησης απόδοσης, συμπεριλαμβανομένης της δημιουργίας μιας έκθεσης αποτελεσμάτων με οικονομικές και μη χρηματοοικονομικές μετρήσεις (Deutsche Bank, 2018α).

Η Deutsche Bank είναι διαρθρωμένη γύρω από τους τρεις τύπους πελατών που εξυπηρετεί - ιδιώτες πελάτες, καταπιστευματοδόχους, και ιδρύματα και επιχειρήσεις, με τα εξής τμήματα:

- Η Ιδιωτική & Εμπορική τράπεζα (Private and Commercial Bank, PCB) είναι ο σαφής ηγέτης της αγοράς στη Γερμανία, όπως μετράται από τον αριθμό των πελατών. Η Postbank, οι διεθνείς ιδιωτικές και εμπορικές πελατειακές επιχειρήσεις της Deutsche Bank και η παγκόσμια επιχείρηση Wealth Management ανήκουν σε αυτό το τμήμα.
- Η DWS Group GmbH & Co. KGaA (DWS) είναι ένας από τους μεγαλύτερους διαχειριστές περιουσιακών στοιχείων παγκοσμίως με διαχειριζόμενα περιουσιακά στοιχεία 700 δισ. Ευρώ (31 Δεκεμβρίου 2017). Αξιοποιώντας πάνω από 60 χρόνια εμπειρίας και φήμη για την αριστεία στη Γερμανία και σε όλη την Ευρώπη, η DWS έχει αναγνωριστεί από τους πελάτες παγκοσμίως ως αξιόπιστη πηγή ολοκληρωμένων επενδυτικών λύσεων, σταθερότητας και καινοτομίας σε ένα πλήρες φάσμα επενδυτικών κλάδων.

- Η Εταιρική & Επενδυτική Τράπεζα (Corporate & Investment Bank (CIB), η οποία περιλαμβάνει τα τμήματα εταιρικής χρηματοπιστωτικής, μετοχών, ομολόγων, νομισμάτων διεθνών συναλλαγών, και ανάλυσης με κύριο στόχο την επιχειρηματική δραστηριότητα των πελατών (Deutsche Bank, 2018α).

Επιπλέον, η Deutsche Bank προσφέρει υπηρεσίες ψηφιακής τραπεζικής (digital banking) με στόχο την ενημέρωση των πελατών σχετικά με το πώς η ψηφιοποίηση επανδρώνει τη χρηματοδότηση και την οικονομία, αποτελώντας την τραπεζική του μέλλοντος. Τέλος, συνδέεται με νεοσύστατες επιχειρήσεις σε διάφορες περιπτώσεις, όπως, για παράδειγμα κατά τη διάρκεια εκθέσεων ή εκδηλώσεων με εστίαση στην ψηφιοποίηση για τον τραπεζικό κλάδο ή τη συμμετοχή σε προγράμματα επιτάχυνσης. Οι νεοσύστατες και οι καθιερωμένες εταιρείες τεχνολογίας που επιδιώκουν να παρουσιάσουν τις ιδέες και τις υπηρεσίες τους στην Deutsche Bank μπορούν επίσης να χρησιμοποιήσουν το διαρθρωμένο κανάλι επικοινωνίας της Τράπεζας.

4.2 Εσωτερικός έλεγχος στην Deutsche Bank

Η διοίκηση της Deutsche Bank και των ενοποιημένων θυγατρικών της είναι υπεύθυνη για τη δημιουργία και τη διατήρηση επαρκούς εσωτερικού ελέγχου σχετικά με τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση (Internal control over financial reporting, ICOFR). Ο εσωτερικός έλεγχος σχετικά με τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση είναι μια διαδικασία σχεδιασμένη υπό την εποπτεία του Προέδρου και του Οικονομικού Διευθυντή για την παροχή εύλογης βεβαιότητας σχετικά με την αξιοπιστία της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και την κατάρτιση των ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων της εταιρίας για λόγους εξωτερικής πληροφόρησης σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ). Το σύστημα ICOFR περιλαμβάνει τους ελέγχους γνωστοποίησης και τις διαδικασίες που αποσκοπούν στην αποτροπή τυχόν ανακριβούς πληροφόρησης.

4.2.1 Κίνδυνοι στη χρηματοοικονομική πληροφόρηση

Οι κύριοι κίνδυνοι στη χρηματοοικονομική πληροφόρηση είναι ότι είτε οι οικονομικές καταστάσεις δεν παρουσιάζουν αληθινή και δίκαιη εικόνα λόγω ακούσιων ή εκ προθέσεως σφαλμάτων (απάτη) ή η δημοσίευση των οικονομικών καταστάσεων δεν γίνεται σε εύθετο χρόνο.

Αυτοί οι κίνδυνοι ενδέχεται να μειώσουν την εμπιστοσύνη των επενδυτών ή να προκαλέσουν ζημίες στη φήμη της Τράπεζας με νομικές συνέπειες, συμπεριλαμβανομένων τραπεζικών ρυθμιστικών παρεμβάσεων. Η έλλειψη εύλογης παρουσίασης προκύπτει όταν ένα ή περισσότερα ποσά των οικονομικών καταστάσεων ή γνωστοποιήσεις περιέχουν ανακρίβειες (ή παραλείψεις) που είναι ουσιώδεις. Οι ανακρίβειες θεωρούνται σημαντικές εάν θα μπορούσαν, επιμέρους ή συλλογικά, να επηρεάσουν τις οικονομικές αποφάσεις που λαμβάνουν οι χρήστες με βάση τις οικονομικές καταστάσεις. Ακόμα, ο κίνδυνος να μην εντοπιστεί ουσιώδης ανακρίβεια που προκύπτει από απάτη είναι υψηλότερος από τον κίνδυνο που προκύπτει από σφάλμα, καθώς η απάτη μπορεί να συνεπάγεται συμπαιγνία, πλαστογραφία, εσκεμμένες παραλείψεις, παραπλανητικές ενδείξεις ή παραβίαση του εσωτερικού ελέγχου.

Για τον περιορισμό αυτών των κινδύνων χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, η διοίκηση του Ομίλου έχει καθιερώσει το σύστημα ICOFR με σκοπό την παροχή λογικής αλλά όχι απόλυτης διαβεβαίωσης έναντι ουσιωδών ανακρίβειών. Επιπρόσθετα, έχει πραγματοποιήσει αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του εσωτερικού ελέγχου του Ομίλου για την οικονομική πληροφόρηση βάσει του Πλαισίου Ολοκληρωμένου Εσωτερικού Ελέγχου (2013) που εκδόθηκε από την Επιτροπή των Οργανισμών Χορηγιών της Επιτροπής Treadway (Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission, COSO). Η COSO συνιστά τη θέσπιση ειδικών στόχων για τη διευκόλυνση του σχεδιασμού και την αξιολόγηση της επάρκειας ενός συστήματος ελέγχου. Ως αποτέλεσμα της ίδρυσης του συστήματος ICOFR, η διοίκηση έχει υιοθετήσει τους ακόλουθους στόχους της οικονομικής κατάστασης:

- **Ύπαρξη:** έχουν πραγματοποιηθεί συναλλαγές στοιχείων ενεργητικού και παθητικού.
- **Πληρότητα:** όλες οι συναλλαγές καταγράφονται και τα υπόλοιπα των λογαριασμών περιλαμβάνονται στις οικονομικές καταστάσεις.
- **Αποτίμηση:** τα περιουσιακά στοιχεία, οι υποχρεώσεις, και οι συναλλαγές καταχωρούνται στις οικονομικές καταστάσεις με τα κατάλληλα ποσά.
- **Δικαιώματα και Υποχρεώσεις και ιδιοκτησία:** τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις καταχωρούνται ως περιουσιακά στοιχεία και υποχρεώσεις.
- **Παρουσίαση και γνωστοποιήσεις:** η ταξινόμηση, η γνωστοποίηση και η παρουσίαση της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης είναι κατάλληλη.

- **Διασφάλιση των περιουσιακών στοιχείων:** η μη εξουσιοδοτημένη απόκτηση, χρήση ή διάθεση περιουσιακών στοιχείων αποτρέπεται ή εντοπίζεται έγκαιρα.

Εντούτοις, η Τράπεζα διευκρινίζει ότι κάθε σύστημα εσωτερικού ελέγχου, συμπεριλαμβανομένου του ICOFR, ανεξάρτητα από το πόσο καλά σχεδιάστηκε και λειτουργεί, μπορεί να παράσχει μόνο εύλογη, αλλά όχι απόλυτη βεβαιότητα ότι πληρούνται οι στόχοι αυτού του συστήματος ελέγχου. Ως εκ τούτου, οι έλεγχοι γνωστοποίησης και οι διαδικασίες ή τα συστήματα του ICOFR δεν μπορούν να αποτρέψουν όλα τα λάθη και τις απάτες. Επιπλέον, ο σχεδιασμός ενός συστήματος ελέγχου πρέπει να αντικατοπτρίζει το γεγονός ότι υπάρχουν περιορισμοί των πόρων και τα οφέλη των ελέγχων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε σχέση με το κόστος τους (Deutsche Bank, 2017: 187).

4.2.2 Οργάνωση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου στη Deutsche Bank

Οι έλεγχοι στο πλαίσιο του συστήματος ICOFR εκτελούνται από όλες τις επιχειρησιακές λειτουργίες και τις λειτουργίες υποδομής με συμμετοχή στην επανεξέταση της αξιοπιστίας των βιβλίων και των αρχείων που αποτελούν τη βάση των οικονομικών καταστάσεων. Ως αποτέλεσμα, η λειτουργία του ICOFR περιλαμβάνει τη Χρηματοοικονομική, τον Γενικό Διευθυντή Επιχειρήσεων(COO) τον Γενικό Διευθυντή Κινδύνων (CRO).

Η Χρηματοοικονομική (Finance) είναι υπεύθυνη για την περιοδική κατάρτιση των οικονομικών καταστάσεων και λειτουργεί ανεξάρτητα από τις οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων του Ομίλου. Στο πλαίσιο αυτής της λειτουργίας, τα διάφορα τμήματα έχουν αρμοδιότητες ελέγχου που συμβάλλουν στη συνολική διαδικασία προετοιμασίας.

Η Χρηματοοικονομική Ομίλου (Group Finance) είναι υπεύθυνη για δραστηριότητες σε επίπεδο Ομίλου που περιλαμβάνουν την προετοιμασία των εκθέσεων ενημέρωσης και αναφοράς κινδύνων της Διοίκησης. Η Group Finance θέτει τα χρονοδιαγράμματα αναφοράς, εκτελεί τις διαδικασίες ενοποίησης και συγκέντρωσης, επηρεάζει τις καταχωρίσεις εξάλειψης για δραστηριότητες εντός και εντός ομίλου, ελέγχει τις διαδικασίες λήξης περιόδου και προσαρμογής, καταρτίζει τις οικονομικές καταστάσεις του Ομίλου και εξετάζει και ενσωματώνει τις παρατηρήσεις σχετικά με το περιεχόμενο και την παρουσίαση των ανώτερων και εξωτερικών συμβούλων. Επιπλέον, η Χρηματοοικονομική Ομίλου περιλαμβάνει:

- Οι Συναλλαγές, η Πολιτική και η Συμβουλευτική είναι υπεύθυνες για την ανάπτυξη της ερμηνείας του Ομίλου για τα Διεθνή Χρηματοοικονομικό Πρότυπα Αναφοράς και Κανονιστικά Πρότυπα και την συνεπή εφαρμογή τους στο πλαίσιο του Ομίλου. Παρέχει λογιστικές και κανονιστικές συμβουλευτικές υπηρεσίες για τη χρηματοδότηση και την ευρύτερη επιχείρηση και είναι υπεύθυνη για την έγκαιρη επίλυση λογιστικών και κανονιστικών ζητημάτων για εταιρικά και συναλλακτικά ήθη.
- Η Ομάδα Παγκόσμιας Αποτίμησης και οι ειδικοί της αποτίμησης των επιχειρήσεων είναι υπεύθυνοι για την ανάπτυξη πολιτικών και ελάχιστων προτύπων αποτίμησης, παρέχοντας σχετικές οδηγίες εφαρμογής κατά την εκτέλεση εργασιών αποτίμησης και επικυρώνοντας τα αποτελέσματα του ελέγχου αποτίμησης, κατόπιν ενδεδειγμένου ελέγχου. Δρουν ως το μοναδικό σημείο επαφής για θέματα εξωτερικής αξιολόγησης, όπως οι ρυθμιστικές αρχές και οι εξωτερικοί ελεγκτές.
- Οι οικονομικοί ειδικοί για τις επιχειρήσεις ή τις οντότητες είναι υπεύθυνοι για την αναθεώρηση της ποιότητας των οικονομικών στοιχείων με την εκτέλεση επικύρωσης και ελέγχου. Συνεργάζονται στενά με τις επιχειρήσεις, τις δομές, και τη νομική διαχείριση της οντότητας και παρέχουν ειδικές γνώσεις για την αντιμετώπιση ζητημάτων χρηματοοικονομικής πληροφόρησης που προκύπτουν από προϊόντα και συναλλαγές.
- Η λειτουργία Φόρου Ομίλου είναι υπεύθυνη για την κατάρτιση οικονομικών στοιχείων σχετικά με το φόρο εισοδήματος σε συνδυασμό με τη χρηματοδότηση, η οποία καλύπτει την αξιολόγηση και τον προγραμματισμό των τρεχόντων και αναβαλλόμενων φόρων εισοδήματος και τη συλλογή πληροφοριών σχετικών με το φόρο. Η λειτουργία ελέγχει τη φορολογική θέση και την πρόβλεψη για φορολογικούς κινδύνους.
- Η λειτουργία Σχεδιασμού και Διαχείριση των Επιδόσεων του Ομίλου είναι υπεύθυνη για τις δραστηριότητες πρόβλεψης και προγραμματισμού σε επίπεδο Ομίλου.

Η λειτουργία του συστήματος ICOFR υποστηρίζεται επίσης σημαντικά από τον Γενικό Διευθυντή Επιχειρήσεων (Chief Operating Office, COO), ο οποίος είναι υπεύθυνος για την επιβεβαίωση συναλλαγών με τους αντισυμβαλλομένους και την πραγματοποίηση συμφωνιών χρηματοοικονομικών πληροφοριών μεταξύ συστημάτων, αποθηκών και ανταλλαγών, τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά. Ο COO αναλαμβάνει επίσης τη διεκπεραίωση της δραστηριότητας διακανονισμού συναλλαγών για λογαριασμό του Ομίλου και πραγματοποιεί συμφωνίες μεταξύ

υπολοίπων λογαριασμών. Επιπλέον, ο Γενικός Διευθυντής Κινδύνων (Chief Risk Officer, CRO) είναι υπεύθυνος για την ανάπτυξη πολιτικών και προτύπων διαχείρισης της πίστωσης, της αγοράς, των νομικών ζητημάτων, της ρευστότητας, των επιχειρησιακών κινδύνων και των κινδύνων του πωλητή, προσδιορίζοντας και αξιολογώντας την επάρκεια των πιστωτικών, νομικών και λειτουργικών διατάξεων. Αν και οι λειτουργίες του Γενικού Διευθυντή Επιχειρήσεων και του Γενικού Διευθυντή Κινδύνων δεν συμμετέχουν άμεσα στη διαδικασία χρηματοοικονομικής προετοιμασίας, συμβάλλουν σημαντικά στην παραγωγή χρηματοοικονομικών πληροφοριών (Deutsche Bank, 2017: 188).

4.2.3 Έλεγχοι για την Ελαχιστοποίηση του Κινδύνου Αναφοράς Σφαλμάτων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς στη Deutsche Bank

Το σύστημα του ICOFR αποτελείται από μεγάλο αριθμό εσωτερικών ελέγχων και διαδικασιών που στοχεύουν στην ελαχιστοποίηση του κινδύνου σφαλμάτων των οικονομικών καταστάσεων. Οι έλεγχοι αυτοί ενσωματώνονται στη διαδικασία λειτουργίας και περιλαμβάνουν: (1) έλεγχους που είναι εν εξελίξει ή έχουν μόνιμο χαρακτήρα, όπως η εποπτεία στο πλαίσιο γραπτών πολιτικών και διαδικασιών ή ο διαχωρισμός καθηκόντων, (2) έλεγχους που λειτουργούν σε περιοδική βάση, όπως αυτές που εκτελούνται στο πλαίσιο της διαδικασίας κατάρτισης των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων, (3) έλεγχους που είναι προληπτικοί ή ανιχνευτικοί, (4) έλεγχους που έχουν άμεσο ή έμμεσο αντίκτυπο στις ίδιες τις οικονομικές καταστάσεις, όπως για παράδειγμα μια συμφιλίωση που στηρίζει άμεσα ένα κονδύλιο του ισολογισμού (άμεσος αντίκτυπος) ή δηλώσεις περιλαμβάνουν τους γενικούς ελέγχους πληροφορικής, όπως είναι οι έλεγχοι πρόσβασης και ανάπτυξης του συστήματος (έμμεσος αντίκτυπος), (5) έλεγχους που διαθέτουν αυτοματοποιημένα στοιχεία ελέγχου, δηλαδή λειτουργίες ελέγχου ενσωματωμένες στις διαδικασίες του συστήματος όπως ο εφαρμοσμένος διαχωρισμός των ελέγχων των υποχρεώσεων και οι έλεγχοι διασύνδεσης σχετικά με την πληρότητα και την ακρίβεια των στοιχείων εισόδου, και (6) χειρωνακτικούς εσωτερικούς ελέγχους που λειτουργούν από ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων, όπως η εξουσιοδότηση συναλλαγών.

Ο συνδυασμός των παραπάνω επιμέρους ελέγχων περιλαμβάνει κάθε μία από τις ακόλουθες πτυχές του συστήματος ICOFR:

- **Σχεδιασμός και εφαρμογή της λογιστικής πολιτικής:** Έλεγχοι για την προώθηση της συνεπούς καταγραφής και αναφοράς των στοιχείων επιχειρηματικών δραστηριοτήτων του Ομίλου σε παγκόσμια βάση, σύμφωνα με τις εγκεκριμένες λογιστικές πολιτικές.
- **Δεδομένα αναφοράς:** Έλεγχος των στοιχείων αναφοράς σε σχέση με το γενικό μητρώο και τις συναλλαγές εντός και εκτός ισολογισμού, συμπεριλαμβανομένων των δεδομένων αναφοράς του προϊόντος.
- **Έγκριση νέων προϊόντων και συναλλαγών, σύλληψη και επιβεβαίωση:** Οι έλεγχοι αποσκοπούν στη διασφάλιση της πληρότητας και της ακρίβειας των καταγεγραμμένων συναλλαγών καθώς και την κατάλληλη εξουσιοδότηση. Αυτοί οι έλεγχοι περιλαμβάνουν επιβεβαιώσεις συναλλαγών, οι οποίες αποστέλλονται και λαμβάνονται από τους αντισυμβαλλομένους, προκειμένου να διασφαλιστεί η επιβεβαίωση των εμπορικών λεπτομερειών.
- **Συστήματα ελέγχου συμφιλίωσης:** Διεξάγονται συμφιλιώσεις μεταξύ των σχετικών συστημάτων για όλες τις συναλλαγές, θέσεις ή σχετικές παραμέτρους.
- **Αξιολόγηση με συμπερίληψη της διαδικασίας ανεξάρτητης επαλήθευσης τιμών (independent price verification process, IPV):** Η λειτουργία της Χρηματοδότησης εκτελεί ελέγχους IPV τουλάχιστον κάθε μήνα προκειμένου να εκτιμηθεί η λογικότητα της αποτίμησης των λογαριασμών. Τα αποτελέσματα των διεργασιών IPV αξιολογούνται σε μηνιαία βάση από την Επιτροπή Επιθεώρησης Ελέγχου Αποτίμησης. Οι ειδικοί της αποτίμησης των επιχειρηματικών δεικτών επικεντρώνονται στις προσεγγίσεις και τις μεθοδολογίες αποτίμησης για διάφορες κατηγορίες περιουσιακών στοιχείων και συναλλαγών και εκτελούν τη διαδικασία IPV για σύνθετα παράγωγα και δομημένα προϊόντα.
- **Φορολογία:** Οι έλεγχοι έχουν σχεδιαστεί για να εξασφαλίζουν ότι οι φορολογικοί υπολογισμοί εκτελούνται σωστά και ότι τα φορολογικά υπόλοιπα είναι κατάλληλα καταγεγραμμένα στις οικονομικές καταστάσεις.
- **Προσαρμογές βάσει κρίσης:** Οι έλεγχοι έχουν σχεδιαστεί για να εξασφαλίζουν την επιφύλαξη και άλλες προσαρμογές που βασίζονται στην κρίση των ελεγκτών και αναφέρονται σύμφωνα με τις εγκεκριμένες λογιστικές πολιτικές.

- **Τεκμηρίωση ισολογισμού:** Έλεγχοι σχετικά με την τεκμηρίωση των λογαριασμών ισολογισμού για την προώθηση της ακεραιότητας των υπολοίπων λογαριασμών γενικού μητρώου βάσει αποδεικτικών στοιχείων.
- **Ενοποίηση και άλλοι έλεγχοι αναφοράς λήξης περιόδου:** Κατά το τέλος της περιόδου, όλες οι επιχειρήσεις και οι περιφέρειες υποβάλλουν τα οικονομικά τους στοιχεία προς τον Όμιλο για ενοποίηση. Οι έλεγχοι σχετικά με την ενοποίηση περιλαμβάνουν την επικύρωση των λογιστικών εγγραφών που απαιτούνται για την εξάλειψή της επίδρασης των ενδοεταιρικών δραστηριοτήτων. Οι έλεγχοι αναφοράς λήξης περιόδου περιλαμβάνουν το κλείσιμο των διαδικασιών γενικού ημερολογίου και την αναθεώρηση των καθυστερημένων προσαρμογών.
- **Γνωστοποίηση και παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων:** Ελέγχεται ο υπολογισμός των οικονομικών καταστάσεων, συμπεριλαμβανομένης της προετοιμασίας των λιστών ελέγχου γνωστοποίησης και της συμμόρφωσης με τις απαιτήσεις της, καθώς και της αναθεώρησης και της υπογραφής των οικονομικών καταστάσεων από την Ανώτερη Οικονομική Διεύθυνση της Τράπεζας. Οι οικονομικές καταστάσεις υπόκεινται επίσης στην έγκριση του Διοικητικού Συμβουλίου, του Εποπτικού Συμβουλίου και της Ελεγκτικής Επιτροπής.

4.3 Εσωτερικός έλεγχος και διαχείριση κινδύνων

Κάθε χρόνο, η Διοίκηση της Deutsche Bank πραγματοποιεί επίσημη αξιολόγηση της επάρκειας και αποτελεσματικότητας του συστήματος ICOFR, η οποία περιλαμβάνει αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του περιβάλλοντος ελέγχου καθώς και των επιμέρους ελέγχων που αποτελούν το σύστημα του ICOFR. Η αξιολόγηση λαμβάνει πρωτίστως υπόψιν τον κίνδυνο οικονομικής ανακρίβειας των στοιχείων της οικονομικής κατάστασης και παράγοντες όπως η σπουδαιότητα και η ευαισθησία του συγκεκριμένου κονδυλίου της οικονομικής κατάστασης σε ανακρίβεια. Η ευαισθησία των εντοπισμένων ελέγχων σε αποτυχία εστιάζουν σε παράγοντες όπως ο βαθμός αυτοματοποίησης, η πολυπλοκότητα, και ο κίνδυνος υπεξαίρεσης της διαχείρισης, η ικανότητα του προσωπικού, και ο απαιτούμενος βαθμός κρίσης. Αυτοί οι παράγοντες, συνολικά, καθορίζουν τη φύση και την έκταση των αποδεικτικών στοιχείων που χρειάζεται η Διοίκηση της

Deutsche Bank για να αξιολογήσει με ακρίβεια κατά πόσον η λειτουργία του συστήματος ICOFR είναι αποτελεσματική ή όχι. Οι αποδείξεις προκύπτουν από διαδικασίες ενσωματωμένες στις καθημερινές ευθύνες του προσωπικού ή από τις διαδικασίες που εφαρμόζονται ειδικά για τους σκοπούς της αξιολόγησης του ICOFR. Επιπλέον, οι πληροφορίες από άλλες πηγές συνιστούν ένα σημαντικό στοιχείο της αξιολόγησης, δεδομένου ότι αυτές οι ενδείξεις μπορούν είτε να φέρουν επιπρόσθετα θέματα ελέγχου που τίθενται υπόψη της Διοίκησης ή να επιβεβαιώσουν τα ευρήματα. Τέτοιες πηγές πληροφοριών εξωτερικής πληροφόρησης περιλαμβάνουν εκθέσεις σχετικά με τους ελέγχους που διεξάγονται από ή εξ ονόματος των ρυθμιστικών αρχών, εκθέσεις εξωτερικού ελεγκτή, και εκθέσεις που έχουν ανατεθεί για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών που ανατίθενται σε τρίτους.

Πρέπει να σημειωθεί ότι η λειτουργία Ελέγχου Ομίλου (Group Audit) αξιολογεί τη σχεδίαση και την αποτελεσματικότητα λειτουργίας του συστήματος ICOFR με την πραγματοποίηση περιοδικών και μη προγραμματισμένων ελέγχου κινδύνων και την κατάρτιση αναφορών που συνοψίζουν τα αποτελέσματα από κάθε έλεγχο που διενεργείται. Οι αναφορές διανέμονται στους υπεύθυνους διαχειριστές για τις σχετικές δραστηριότητες και παρέχουν στοιχεία που υποστηρίζουν την ετήσια αξιολόγηση από τη Διοίκηση της συνολικής λειτουργικής αποτελεσματικότητας του ICOFR.

Ως αποτέλεσμα της αξιολόγησης, η Διοίκηση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το σύστημα ICOFR σχεδιάστηκε κατάλληλα και λειτουργούσε αποτελεσματικά από την 31 Δεκεμβρίου 2017 (Deutsche Bank, 2017: 189).

4.3.1 Βασικές μετρήσεις κινδύνου

Προκειμένου να διασφαλίσει ότι το σύστημα εσωτερικού ελέγχου συμβάλλει στη διαδικασία συνέχισης δραστηριότητας, η Διοίκηση της Deutsche Bank έχει καταλήξει σε επιλεγμένους βασικούς δείκτες κινδύνου και στις αντίστοιχες μετρήσεις, οι οποίες αποτελούν μέρος της ολιστικής διαχείρισης κινδύνων της Τράπεζας σε σχέση με τους μεμονωμένους τύπους κινδύνων. Ειδικότερα, οι δείκτες Common Equity Tier 1 (CET 1), ο δείκτης εσωτερικής κεφαλαιακής επάρκειας (ICA), ο δείκτης μόχλευσης (LR), ο δείκτης κάλυψης ρευστότητας (LCR), και ο δείκτης υπογραμμισμένης καθαρής θέσης ρευστότητας (SNLP) χρησιμεύουν ως

μετρήσεις υψηλού επιπέδου και είναι πλήρως ενσωματωμένες στον στρατηγικό σχεδιασμό, το πλαίσιο αποδοχής κινδύνου, τις δοκιμές προσομοίωσης ακραίων καταστάσεων (εκτός από LCR) και τις πρακτικές προγραμματισμού ανάκτησης και επίλυσης, οι οποίες επανεξετάζονται και εγκρίνονται από το Διοικητικό Συμβούλιο τουλάχιστον ετησίως. Οι δείκτες βασίζονται στους πλήρεις κανόνες βάσει του Κανονισμού ΕΕ575/2013 σχετικά με τις απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας για πιστωτικά ιδρύματα και επιχειρήσεις επενδύσεων και την Οδηγία 2013/36 / ΕΕ σχετικά με την πρόσβαση στη δραστηριότητα των πιστωτικών ιδρυμάτων και την προληπτική εποπτεία των πιστωτικών ιδρυμάτων και τις επιχειρήσεις επενδύσεων.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, το 2017, η Deutsche Bank βελτίωσε τους δείκτες μέτρησης κινδύνου συγκριτικά με το 2016.

Πίνακας 3 Δείκτες μέτρησης κινδύνου Deutsche Bank

Common Equity Tier 1		Leverage Ratio	
31.12.2017	14,0%	31.12.2017	3,8%
31.12.2016	11,8%	31.12.2016	3,5%
Internal Capital Adequacy Ratio		Liquidity Coverage Ratio	
31.12.2017	192%	31.12.2017	140,0%
31.12.2016	162%	31.12.2016	128,0%

Πηγή: Deutsche Bank (2017: 43)

Ο Πίνακας 4 αποτυπώνει τη συνολική θέση κινδύνου της Deutsche Bank, όπως μετράται με τη χρήση του οικονομικού κεφαλαίου που υπολογίζεται για την πίστωση, την αγορά, την επιχειρησιακή λειτουργία, και τον επιχειρηματικό κίνδυνο για τις καθορισμένες ημερομηνίες.

Πίνακας 4 Χρήση οικονομικού κεφαλαίου και συνολική θέση κινδύνου

εκατ. €	31-Δεκ-17	31-Δεκ-16	Δ (%)	Δ (€)
Πιστωτικός κίνδυνος	10.769,0	13.105,0	-17,8%	-2.336,0
Κίνδυνος αγοράς	10.428,0	14.593,0	-28,5%	-4.165,0
Επιχειρησιακός κίνδυνος	7.329,0	10.488,0	-30,1%	-3.159,0
Επιχειρηματικός κίνδυνος	5.677,0	5.098,0	11,4%	579,0
Επίδραση διαφοροποίησης	-7.074,0	-7.846,0	-9,8%	-772,0
Συνολική χρήση κεφαλαίου	27.129,0	35.438,0	-23,4%	-8.309,0

Πηγή: Deutsche Bank (2017: 44)

- Η χρήση του οικονομικού κεφαλαίου για τον πιστωτικό κίνδυνο μειώθηκε κατά €2,34 δισ. το 2017 ή -17,8% από €13,11 δισ. το 2016 σε €10,77 δισ. το 2017.
- Η χρήση του οικονομικού κεφαλαίου για τον κίνδυνο αγοράς μειώθηκε κατά €4,17 δισ. το 2017 ή -28,5% από €14,56 δισ. το 2016 σε €10,43 δισ. το 2017.
- Η χρήση του οικονομικού κεφαλαίου επιχειρησιακού κινδύνου μειώθηκε κατά €3,16 δισ. το 2017 ή -30,1% από €10,49 δισ. το 2016 σε €7,34 δισ. το 2017.
- Η χρήση του οικονομικού κεφαλαίου επιχειρηματικού κινδύνου αυξήθηκε κατά €579 εκατ. το 2017 ή +11,4% από €5,01 δισ. το 2016 σε €5,68 δισ. το 2017. Ο κίνδυνος αυτός περιλαμβάνει τον στρατηγικό κίνδυνο, ο οποίος εμπεριέχει μη τυποποιημένους κινδύνους, όπως ο κίνδυνος φήμης, στοιχεία φορολογικού κινδύνου και κεφαλαιακές απαιτήσεις για αναβαλλόμενες φορολογικές απαιτήσεις σύμφωνα με τα ΔΠΧΠ.
- Η επίδραση διαφοροποίησης μεταξύ κινδύνων της χρήσης του οικονομικού κεφαλαίου σε πιστωτικό, εμπορικό, επιχειρησιακό, και επιχειρηματικό κίνδυνο μειώθηκε κατά €772 εκατ. ή -9,8%, από -€7,85 δισ. το 2016 σε -€7,07 δισ. το 2017.

4.4 Εσωτερικός έλεγχος και συνέχιση δραστηριότητας στη Deutsche Bank

Μετά τον έλεγχο των ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων της Deutsche Bank και των θυγατρικών της, οι οποίες περιλαμβάνουν τον ενοποιημένο ισολογισμό της 31ης Δεκεμβρίου 2017 και την ενοποιημένη κατάσταση αποτελεσμάτων, την ενοποιημένη κατάσταση συνολικών εσόδων, την ενοποιημένη κατάσταση μεταβολών ιδίων κεφαλαίων, και την ενοποιημένη κατάσταση ταμειακών ροών για το οικονομικό έτος από την 1η Ιανουαρίου έως την 31η Δεκεμβρίου 2017 και τις σημειώσεις στις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις, συμπεριλαμβανομένης της περίληψης σημαντικών λογιστικών πολιτικών, οι ελεγκτές κατέληξαν ότι :

1. Οι ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις συμμορφώνονται σε όλα τα ουσιώδη σημεία με τα Δ.Π.Χ.Π. όπως έχουν υιοθετηθεί από την ΕΕ και τις πρόσθετες απαιτήσεις του

γερμανικού εμπορικού δικαίου σύμφωνα με το Άρθρο 315e (1) HGB [Γερμανικός Εμπορικός Κώδικας] και, σύμφωνα με τις απαιτήσεις αυτές, παρέχουν ακριβείς πληροφορίες για τα περιουσιακά στοιχεία, τις υποχρεώσεις, και την οικονομική θέση του Ομίλου στις 31 Δεκεμβρίου 2017 και την οικονομική του επίδοση για τη χρήση από 1 Ιανουαρίου έως 31 Δεκεμβρίου 2017.

2. Η συνολική έκθεση διαχείρισης του ομίλου παρέχει την κατάλληλη εικόνα της θέσης του Ομίλου. Από όλες τις ουσιώδεις απόψεις, αυτή η έκθεση διαχείρισης της ομάδας είναι συνεπής με τις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις, συμμορφώνεται με τις γερμανικές νομικές απαιτήσεις και παρουσιάζει κατάλληλα τις ευκαιρίες και τους κινδύνους της μελλοντικής ανάπτυξης.

Προκειμένου να καθορίσουν την προσέγγιση του ελέγχου, οι ελεγκτές αξιολόγησαν τη γενική καταλληλότητα και το ενδεχόμενο σφαλμάτων σε μοντέλα και παραμέτρους, συμπεριλαμβανομένων των μη παρατηρήσιμων εισροών και των σχετικών προσαρμογών αποτίμησης που χρησιμοποιούνται για την αποτίμηση χρηματοοικονομικών μέσων επιπέδου 3.¹ Με βάση την αξιολόγηση κινδύνου, θέσπισαν μια προσέγγιση ελέγχου, η οποία περιλαμβάνει τον έλεγχο και την ουσιαστική εξέταση των στοιχείων. Για την εκτίμηση της επάρκειας των εσωτερικών ελέγχων σχετικά με την αποτίμηση των χρηματοοικονομικών μέσων και τον προσδιορισμό των μη παρατηρήσιμων εισροών, οι ελεγκτές αξιολόγησαν τον σχεδιασμό και την εφαρμογή του ελέγχου και διερεύνησαν την λειτουργική αποτελεσματικότητα των βασικών ελέγχων. Ειδικότερα, αναφορικά με τον κίνδυνο των Οικονομικών Καταστάσεων, οι ελεγκτές πραγματοποίησαν ουσιαστικό έλεγχο σε δείγμα βασισμένο στον κίνδυνο των χρηματοδοτικών μέσων επιπέδου 3. Αυτές οι διαδικασίες ελέγχου περιλαμβάνουν την χρήση των αποτιμήσεων της KPMG, τον ανεξάρτητο επανυπολογισμό επιλεγμένων προσαρμογών αποτίμησης, τον έλεγχο της επάρκειας των χρησιμοποιούμενων μοντέλων, και την εξέταση εάν η μη παρατηρητικότητα των βασικών εισροών στα χρηματοοικονομικά μέσα του επιπέδου 3 σε σχέση με τις ενεργές αγορές αξιολογήθηκε με ακρίβεια όπως απαιτείται από τα λογιστικά πρότυπα.

¹ Τα περιουσιακά στοιχεία επιπέδου 3 είναι περιουσιακά στοιχεία των οποίων η εύλογη αξία δεν μπορεί να προσδιοριστεί με τη χρήση παρατηρήσιμων εισροών ή μέτρων, όπως οι τιμές αγοράς ή τα μοντέλα. Τα περιουσιακά στοιχεία του επιπέδου 3 είναι συνήθως πολύ μη ρευστοποιήσιμα και οι εύλογες αξίες μπορούν να υπολογιστούν μόνο με βάση εκτιμήσεις ή εύρος τιμών προσαρμοσμένων σε κίνδυνο.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα των διαδικασιών ελέγχου διαπιστώθηκε ότι, από την ημερομηνία αναφοράς, ο Όμιλος Deutsche Bank γνωστοποιεί δάνεια ύψους €401,7 δισ., που αντιπροσωπεύουν το 27% του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων, μείον προβλέψεις για ζημιές ύψους €3,9 δισ. Κατά το οικονομικό έτος 2017, ο Όμιλος κατέγραψε ποσό €525 εκατ. ως πρόβλεψη για πιστωτικές ζημιές στην ενοποιημένη κατάσταση αποτελεσμάτων.

Ως μέρος της αξιολόγησης κινδύνου προσδιορίστηκε ότι τα δάνεια για τους δανειολήπτες στα τμήματα Ναυτιλίας, πετρελαίου και φυσικού αερίου, καθώς και στα τμήματα Μέταλλα, Ορυχεία και Χάλυβας, έχουν υψηλότερο κίνδυνο αποτίμησης λόγω προκλήσεων που σχετίζονται με τη βιομηχανία. Το ακαθάριστο άνοιγμα των δανείων σε αυτές τις βιομηχανίες υψηλού κινδύνου ανέρχεται σε περίπου €15 δισ. Από τη σχετική πρόβλεψη για ζημιά δανείων που εμφανίζεται στην ενοποιημένη κατάσταση εσόδων για το οικονομικό έτος 2017, €198 εκατ. ή το 38% της πρόβλεψης δανεισμού που αναγνωρίστηκε το 2017 ισχύουν για το ναυτιλιακό χαρτοφυλάκιο. Ο κίνδυνος της χρηματοοικονομικής κατάστασης προκύπτει ιδιαίτερα από την αβεβαιότητα των εκτιμήσεων όσον αφορά τον υπολογισμό της ατομικά εκτιμηθείσας αποζημίωσης για ζημιές από δάνεια τα οποία, ιδίως σε αυτές τις βιομηχανίες, βασίζονται σε κρίσιμες υποθέσεις και σενάρια, όπως το σενάριο ανάκαμψης και σενάριο συνέχισης της διαδικασίας (Deutsche Bank, 2017α).

4.4.1 Αξιολόγηση κινδύνων

Οι ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις της Deutsche Bank περιλαμβάνουν αναβαλλόμενες φορολογικές απαιτήσεις ύψους €6,8 δισ. Κατά την περίοδο αναφοράς, ο Όμιλος έχει μειώσει τη λογιστική αξία των αναβαλλόμενων φορολογικών απαιτήσεων κατά €1,4 δισ. ως αποτέλεσμα της φορολογικής μεταρρύθμισης στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όπου δραστηριοποιείται. Η αναγνώριση και επιμέτρηση των αναβαλλόμενων φορολογικών απαιτήσεων περιλαμβάνει κρίση και, εκτός από αντικειμενικούς παράγοντες, πολυάριθμες εκτιμήσεις σχετικά με το μελλοντικό φορολογητέο κέρδος και τη χρησιμότητα των αχρησιμοποίητων φορολογικών ζημιών και φορολογικών ελαφρύνσεων.

Σε αυτό το πλαίσιο ο κίνδυνος των χρηματοοικονομικών καταστάσεων συνδέεται κυρίως με τη μελλοντική χρησιμότητα των οφελών που εκτιμώνται ακατάλληλα. Η εκτίμηση της μελλοντικής χρησιμότητας εξαρτάται από το μελλοντικό δυναμικό φορολογητέου κέρδους που

βασίζεται στο επιχειρηματικό σχέδιο, και, λαμβάνοντας υπόψη, την αναμενόμενη εξέλιξη βασικών παραδοχών προσδιορισμού της αξίας και παραμέτρων που περιλαμβάνονται σε αυτό. Ωστόσο, όλες οι παραδοχές υπόκεινται σε αβεβαιότητα σχετικά με την εξέλιξη των κερδών προ φόρων, την επίδραση πιθανών ειδικών στοιχείων και μονίμων αποτελεσμάτων που καθορίζουν το φορολογητέο κέρδος που διατίθεται στο μέλλον. Τέτοιες εκτιμήσεις πρέπει, επίσης, να λαμβάνουν υπόψη τις τρέχουσες πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις και τη δικαιοδοσία συγκεκριμένες εκτιμήσεις, συμπεριλαμβανομένης, αλλά χωρίς περιορισμό, της αμερικανικής φορολογικής μεταρρύθμισης. Επομένως, οι ελεγκτές αξιολόγησαν την καταλληλότητα των παραμέτρων που εφαρμόζονται στα επιχειρηματικά σχέδια τόσο της μητρικής Deutsche Bank και θυγατρικών που δραστηριοποιούνται σε συγκεκριμένες χώρες, όπου ενδείκνυται. Με αυτό τον τρόπο, εξέτασαν καταλλήλως τις εφαρμοζόμενες παραμέτρους σχεδιασμού που σχετίζονται με τις σημαντικές υποδιαιρέσεις του Ομίλου εξετάζοντας πιθανούς θετικούς και αρνητικούς δείκτες σχετικά με την ανάκτηση ή την εμφάνιση παραμέτρων προγραμματισμού και υποθέσεων και επανεκτίμησαν το προ φόρων εισόδημα στο προβλεπόμενο φορολογητέο κέρδος για ορισμένες χώρες, όπου ενδείκνυται.

Από την ημερομηνία αναφοράς, ο Όμιλος αναφέρει προβλέψεις για νομικούς κινδύνους ύψους €2,0 δισ., οι οποίες αποτελούνται από προβλέψεις για αστικές διαφορές ύψους €1,1 δισ. και προβλέψεις για κανονιστική επιβολή ύψους €0,9 δισ.

Σε αυτό το πλαίσιο ο κίνδυνος των χρηματοοικονομικών καταστάσεων προκύπτει κυρίως από την έλλειψη κατάλληλης απόδοσης των ενδεχόμενων χρηματοοικονομικών υποχρεώσεων (προβλέψεις ή ενδεχόμενες υποχρεώσεις) που προκύπτουν από μη συμμόρφωση με τους ισχύοντες νόμους, κανονιστικές απαιτήσεις, ή συμβατικές συμφωνίες ή ισχυρισμούς, συμπεριλαμβανομένης και της γνωστοποίησης στις οικονομικές καταστάσεις του Ομίλου. Ο προσδιορισμός αυτών των θεμάτων, η αξιολόγηση της πιθανότητας να συμβούν, και η εκτίμηση των ενδεχόμενων οικονομικών υποχρεώσεων που απορρέουν από αυτές εξαρτώνται από την κρίση και την αβεβαιότητα των εκτιμήσεων.

Τέλος, οι ελεγκτές των οικονομικών καταστάσεων της Deutsche Bank προσδιόρισαν ότι η διαδικασία χρηματοοικονομικής αναφοράς εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την τεχνολογία των πληροφοριών και τη διαθεσιμότητα πλήρων και ακριβών ηλεκτρονικών δεδομένων λόγω του μεγέθους και της πολυπλοκότητας του Ομίλου. Η ακατάλληλη χορήγηση ή η αναποτελεσματική

παρακολούθηση των δικαιωμάτων πρόσβασης στα συστήματα πληροφορικής και επικοινωνιών συνεπάγεται κίνδυνο για την ακρίβεια της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Αυτός ο κίνδυνος ισχύει ιδίως για συστήματα με δικαιώματα πρόσβασης που δεν ανταποκρίνονται σε μια αρχή "πρέπει να γνωρίζουμε" ή "πρέπει να έχουμε", δηλαδή η πρόσβαση παρέχεται μόνο βάσει των απαιτήσεων του ρόλου και δεν υπάρχει καμία άλλη απαίτηση αδειοδότησης, ή της αρχής του διαχωρισμού των καθηκόντων, δηλαδή μεταξύ της πληροφορικής και των εξειδικευμένων τμημάτων, καθώς και μεταξύ των δραστηριοτήτων ανάπτυξης και εφαρμογής.

Με βάση τα αποτελέσματα των κύριων ελέγχων και τις ουσιαστικές διαδικασίες ελέγχου, οι ελεγκτές θεωρούν ότι η αναγνώριση και επιμέτρηση των αναβαλλόμενων φορολογικών απαιτήσεων, ιδίως όσον αφορά τις παραδοχές και τις παραμέτρους για την ανάπτυξη του φορολογητέου κέρδους και της χρηστικότητας των φορολογικών ζημιών και των πιστώσεων είναι εύλογες. Επίσης, η αξιολόγηση της πιθανότητας και της εκτιμώμενης πρόβλεψης για πιθανές υποχρεώσεις κρίνονται εύλογες. Τέλος, οι ελεγκτές θεωρούν ότι η διαχείριση της πρόσβασης στην τεχνολογία πληροφορικής στη διαδικασία χρηματοοικονομικής πληροφόρησης αντιμετωπίζει γενικά τις απαιτήσεις για πληρότητα και ακρίβεια των σχετικών στοιχείων χρηματοοικονομικής πληροφόρησης. Παρά το γεγονός ότι, σε περιπτώσεις διαπιστώθηκαν ελλείψεις ελέγχου, υπήρχαν αντισταθμιστικοί έλεγχοι και άλλα αποζημιωτικά στοιχεία για την αντιμετώπιση του κινδύνου ουσιαστικής ανακρίβειας των οικονομικών καταστάσεων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ, ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ

5.1 Γενικά συμπεράσματα

Η παρούσα Διπλωματική εξέτασε τη σημαντικότητα που έχει αποκτήσει τα τελευταία χρόνια η θεμελιώδης λογιστική αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας (going concern). Η διπλωματική εστίασε στην ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας καθώς και στην παρουσίαση και ανάλυση μελέτης περίπτωσης, προκειμένου να γίνει περισσότερο κατανοητή η εφαρμογή στην πράξη αυτής της αρχής και η συσχέτιση της με τον έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Στο δεύτερο κεφάλαιο πραγματοποιήθηκε βιβλιογραφική ανασκόπηση επί του θέματος της εργασίας. Συμπεραίνεται πως ο ρόλος του ελεγκτή είναι ιδιαίτερος σημαντικός για τη λειτουργία της επιχείρησης στο ευμετάβλητο οικονομικό περιβάλλον που δραστηριοποιούνται οι επιχειρήσεις. Σε συνθήκες κρίσης, όπως η τελευταία χρηματοπιστωτική κρίση που οδήγησε πολλές επιχειρήσεις στην πτώχευση, η σημασία του ελέγχου αποκτά μεγαλύτερη δυναμική, με τη Διοίκηση να αναζητά βοήθεια στη λήψη αποφάσεων.

Είναι πολύ σημαντική η διατύπωση άποψης του ελεγκτή για την συνέχιση ή μη της δραστηριότητας της επιχείρησης, στοιχείο σημαντικό για την σύνταξη των οικονομικών καταστάσεων της επιχείρησης. Αποτελεί αδήριτη ανάγκη ο ελεγκτής να διατυπώνει με σαφήνεια στην έκθεση του τη γνώμη του για την συνέχιση της δραστηριότητας της επιχείρησης, καθώς θα είχε αποφευχθεί η οικονομική κατάρρευση πολλών επιχειρήσεων, αν είχαν συνταχθεί από τους ελεγκτές οι κατάλληλες εκθέσεις ελέγχου.

Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας έγινε εκτενή αναφορά στα διεθνή ελεγκτικά πρότυπα που συνδέονται άρρηκτα με την παραδοχή της συνέχισης της δραστηριότητας. Ο ελεγκτής

υποχρεούται κατά την άσκηση του έργου του να ακολουθεί πιστά τις οδηγίες που αναφέρονται στα πρότυπα και να λαμβάνει αποδεικτικά στοιχεία και ελεγκτικά τεκμήρια για κάθε στοιχείο που αναφέρεται στον έλεγχο και θα παρουσιάσει ο ελεγκτής στην έκθεση του, προκειμένου να στοιχειοθετήσει τη διατύπωση γνώμης σχετικά με την αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας.

Από την ανάλυση μελέτης περίπτωσης διαπιστώνεται ότι οι αρμοδιότητες των ελεγκτών της Deutsche Bank εστιάζουν πρωτίστως στον προσδιορισμό και την αξιολόγηση των κινδύνων που σχετίζονται με ουσιώδεις ανακρίβειες των ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων και της έκθεσης διαχείρισης του Ομίλου, είτε αυτές οφείλονται σε απάτη είτε σε λάθος. Για την πραγματοποίηση αυτών των ενεργειών, οι ελεγκτές θα πρέπει να λάβουν επαρκείς κατάλληλες ελεγκτικές αποδείξεις σχετικά με τις οικονομικές πληροφορίες των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων της Deutsche Bank για να εκφράσουν τις απόψεις τους σχετικά με τις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις και την έκθεση διαχείρισης. Στο δεύτερο στάδιο, σχεδιάζουν και εκτελούν διαδικασίες ελέγχου που ανταποκρίνονται στους εν λόγω κινδύνους και αποκτούν αποδεικτικά στοιχεία επαρκή και κατάλληλα για να αποτελέσουν τη βάση για το τελικό τους συμπέρασμα. Στο τρίτο στάδιο, οι ελεγκτές επιδιώκουν να αποκτήσουν κατανόηση του εσωτερικού ελέγχου που σχετίζεται με τον έλεγχο των ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων, των ρυθμίσεων, και των συστημάτων που σχετίζονται με τον έλεγχο της έκθεσης διαχείρισης της Deutsche Bank, ώστε να σχεδιάσουν ελεγκτικές διαδικασίες κατάλληλες για τις περιστάσεις. Στο τέταρτο στάδιο αξιολογούν την καταλληλότητα των λογιστικών πολιτικών που εφαρμόζει η Διοίκηση της Τράπεζας και του εύλογου των εκτιμήσεων που έγιναν από τη Διοίκηση και σχετικές γνωστοποιήσεις.

Αναφορικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα και τη σημασία των αρμοδιοτήτων των ελεγκτών στο πλαίσιο εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου, η Διπλωματική συμπεραίνει ότι ο ρόλος των ελεγκτών είναι εξαιρετικά σημαντικός καθώς αξιολογούν τη συνοχή της έκθεσης διαχείρισης της Τράπεζας με τις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις, τη συμμόρφωση με το γερμανικό δίκαιο και την άποψη της θέσης του Ομίλου που παρέχει. Η εκτέλεση των διαδικασιών διαδικασίες ελέγχου σχετικά με τις μελλοντικές πληροφορίες που υποβάλλει η Διοίκηση στην έκθεση διαχείρισης του Ομίλου βασίζεται σε επαρκή και ενδεδειγμένα ελεγκτικά στοιχεία,

γεγονός όπου υποδηλώνει ότι η τελική αξιολόγηση είναι επαρκής, τεκμηριωμένη, και αξιόπιστη. Αυτό συμβάλλει στην αύξηση της φήμης της Deutsche Bank, στη διεύρυνση της πελατειακής της βάσης, και στην αύξηση της κερδοφορίας της. Επιπλέον, το γεγονός ότι ο Όμιλος δραστηριοποιείται σε πολλές χώρες με διαφορετικές φορολογικές οπτικές επιβάλλει τον διεξοδικό εσωτερικό έλεγχο, προκειμένου να διασφαλισθεί ότι ο Όμιλος δεν θα υποστεί ζημιές από τη λάθος αναφορά αναβαλλόμενων φορολογικών υποχρεώσεων με βάση τα ΔΠΧΠ, προστατεύοντας με τον τρόπο αυτόν τόσο τη συνέχιση της δραστηριότητας όσο και τα ενδιαφερόμενα μέρη.

Αναφορικά με τον ρόλο της Διοίκησης στη διαδικασία εσωτερικού ελέγχου διαπιστώθηκε ότι είναι υπεύθυνη για την κατάρτιση των ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων που συμμορφώνονται, από κάθε ουσιώδη άποψη, με τα Δ.Π.Χ.Π. όπως έχουν υιοθετηθεί από την ΕΕ και τις πρόσθετες απαιτήσεις του γερμανικού εμπορικού δικαίου σύμφωνα με το άρθρο 315e (1) HGB. Επιπλέον, οι ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις, συμμόρφωσης με αυτές τις απαιτήσεις θα πρέπει να παρέχουν μια αληθινή και δίκαιη εικόνα των περιουσιακών στοιχείων, των υποχρεώσεων, της χρηματοοικονομικής θέσης, και των χρηματοοικονομικών επιδόσεων της Deutsche Bank. Σε δεύτερο στάδιο, η Διοίκηση της Τράπεζας είναι υπεύθυνη για την κατάρτιση της έκθεσης διαχείρισης ομίλου η οποία, ως σύνολο, παρέχει την κατάλληλη εικόνα της θέσης του Ομίλου και είναι από όλες τις ουσιώδεις απόψεις συνεπής με τις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις, συμμορφώνεται με τις γερμανικές νομικές απαιτήσεις και παρουσιάζει με ακρίβεια τις ευκαιρίες και τους κινδύνους της μελλοντικής ανάπτυξης. Σε τρίτο στάδιο, η Διοίκηση είναι υπεύθυνη για οποιαδήποτε ρύθμιση κρίνει απαραίτητη ώστε να καταστεί δυνατή η σύνταξη της έκθεσης διαχείρισης του Ομίλου σύμφωνα με τις ισχύουσες γερμανικές νομικές απαιτήσεις, και να είναι σε θέση να παράσχει επαρκή αποδεικτικά στοιχεία για τους ισχυρισμούς που περιέχονται σε αυτήν.

Συμπεραίνεται ότι ο ρόλος των αρμοδιοτήτων της Διοίκησης στο πλαίσιο εφαρμογής του εσωτερικού ελέγχου είναι εξίσου σημαντικός, καθώς κατά την κατάρτιση των ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων, η διοίκηση είναι υπεύθυνη για την εκτίμηση της ικανότητας του Ομίλου να συνεχίσει ως συνεχιζόμενη δραστηριότητα. Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε σχετική γνωστοποίηση στην έκθεση διαχείρισης του Ομίλου σχετίζεται με τη λογιστική αρχή της συνεχιζόμενης δραστηριότητας καθώς και με τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση με βάση τη

λογιστική αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας, εκτός εάν υπάρχει πρόθεση να ρευστοποιηθεί ο Όμιλος ή να διακοπεί η λειτουργία του, ή δεν υπάρχει ρεαλιστική εναλλακτική λύση παρά να γίνει κάτι τέτοιο.

Εν κατακλείδι, σύμφωνα με τις ισχύουσες αρχές υποβολής εκθέσεων, οι ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις της Deutsche Bank παρέχουν μια αληθινή και δίκαιη εικόνα των περιουσιακών στοιχείων, των υποχρεώσεων, της χρηματοοικονομικής θέσης και των αποτελεσμάτων του Ομίλου. Επίσης, η έκθεση διαχείρισης του Ομίλου περιλαμβάνει εύλογη ανασκόπηση της ανάπτυξης και των επιδόσεων της επιχείρησης και της θέσης του Ομίλου, καθώς και περιγραφή των κύριων ευκαιριών και κινδύνων που συνδέονται με την αναμενόμενη εξέλιξη του Ομίλου. Σε αυτό το πλαίσιο, ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην υιοθέτηση της λογιστικής αρχής της συνέχισης της δραστηριότητας, καθώς και στην αξιόπιστη και πλήρη ενημέρωση των ενδιαφερόμενων μερών για την οικονομική θέση της Τράπεζας και τον τρόπο που αυτή αξιολογείται από τους αρμόδιους ελεγκτές και τη Διοίκηση του Ομίλου. Όπως προκύπτει από την παρουσίαση της μελέτης περίπτωσης, η Διοίκηση της Deutsche Bank χρησιμοποιεί τη λογιστική βάση της συνεχιζόμενης δραστηριότητας και, σύμφωνα με τα ελεγκτικά τεκμήρια που προέκυψαν, δεν υπάρχει σημαντική αβεβαιότητα σχετικά με γεγονότα ή συνθήκες που ενδέχεται να θέσουν σε αμφισβήτηση την ικανότητα του Ομίλου να συνεχίσει ως συνεχιζόμενη δραστηριότητα για την περίοδο αναφοράς. Στην περίπτωση που διαπιστωθεί μελλοντικά σημαντική αβεβαιότητα, οι ελεγκτές οφείλουν να το διατυπώσουν στις σχετικές γνωστοποιήσεις στις ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις, στην έκθεση διαχείρισης του Ομίλου και στην έκθεση του ελεγκτή, τροποποιώντας τις αντίστοιχες απόψεις τους. Αυτό υποδηλώνει τη σημαντικότητα του εσωτερικού ελέγχου στη συνέχιση της δραστηριότητας καθώς τα συμπεράσματα των ελεγκτών βασίζονται στα ελεγκτικά τεκμήρια που έχουν ληφθεί μέχρι την ημερομηνία της έκθεσης του ελεγκτή και ανανεώνονται κάθε έτος με βάση τις μεταβαλλόμενες συνθήκες, οι οποίες ενδέχεται να οδηγήσουν τον Όμιλο να παύσει να μπορεί να συνεχίσει ως συνεχιζόμενη δραστηριότητα.

5.2 Περιορισμοί έρευνας

Τα αποτελέσματα της έρευνας αφορούν αποκλειστικά την μελέτη περίπτωσης της Deutsche Bank και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να γενικευθούν για όλες τις τράπεζες και τις επιχειρήσεις.

5.3 Προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Η σημαντικότητα του εσωτερικού ελέγχου στη διαφάνεια και την αξιοπιστία των δημοσιοποιούμενων πληροφοριών προς τους επενδυτές και τη συνέχιση δραστηριότητας μίας επιχείρησης είναι αποφασιστικής σημασίας. Ωστόσο, παρά τις βασικές αρχές του, προσαρμόζεται και στο επιχειρηματικό μοντέλο κάθε επιχείρησης. Στο πλαίσιο αυτό, θα είχε ενδιαφέρον να εξεταστεί συγκριτικά πώς ο εσωτερικός έλεγχος συμβάλλει στην συνέχιση δραστηριότητας επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον ίδιο κλάδο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Αισιόπουλος, Κ.(1980).*Το σύστημα εσωτερικού ελέγχου στο διαχειριστικό και λογιστικό τομέα των επιχειρήσεων*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Βαρβατσουλάκης, Ν. Ι.,(2002).*Οι χρηματοοικονομικές επιπτώσεις της οργάνωσης συστήματος εσωτερικού ελέγχου σε μικρομεσαίες νοσηλευτικές μονάδες*. Διδακτορική Διατριβή. ΕΚΠΑ.
- Γεωργόπουλος, Ν.Β..(2013).*Στρατηγικό Μάνατζμεντ- Γ Έκδοση*. Αθήνα: Μπένου.
- Γκίνογλου, Δ.,Ταχυνάκης,Π. Μωυσή, Σ.(2005).*Γενική Χρηματοοικονομική Λογιστική*. Αθήνα: Rosili.
- Γρηγοράτος, Θ.(1989).*Γενικές Αρχές Ελεγκτικής*. Αθήνα: Σώμα Ορκωτών Λογιστών.
- Γρηγοράτος, Θ.(2012).*Πρακτικό Βοήθημα Εφαρμογής του Ελληνικού Γενικού Λογιστικού Σχεδίου*, Αθήνα: Αντ. Σάκκουλα.
- Γκούμα, Ο.(2016).*Ο έλεγχος των οικονομικών καταστάσεων από ορκωτούς ελεγκτές με έμφαση στην υπόθεση της συνέχισης της δραστηριότητας (going concern):Ανάπτυξη και Εξέταση μοντέλου διαβάθμισης του κινδύνου πτώχευσης*. Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Δημητρίου, Χ.(2016).*Η εξέταση της ποιότητας του συστήματος εσωτερικού ελέγχου: εμπειρική διερεύνηση*. Διπλωματική Εργασία.Θεσσαλονίκη: Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.
- Δήμου,Ν.2000.*Ελεγκτική*.Αθήνα: Έλλην.
- Δρογαλάς, Γ. κα.(2006).*Εννοιολογικό πλαίσιο εσωτερικού ελέγχου: Θεωρητική Προσέγγιση και πραγματική μελέτη περίπτωσης*. Διοικητική Ενημέρωση.32.σελ.52-65.
- Δρογαλάς Γ. κα.(2011).*Αποτύπωση του σύγχρονου ρόλου του εσωτερικού ελέγχου*. Επιστημονική Επετηρίδα.
- Ζαφειράκου, Η. & Ταχυνάκης, Π.(2007).*Ο εσωτερικός έλεγχος των ελληνικών επιχειρήσεων: Εμπειρική προσέγγιση*.Spoudai: Journalof economics and Business.57.1. σελ.58-79.

- Καζαντζής, Χ.(2006).*Ελεγκτική και εσωτερικός έλεγχος, Μία συστημική προσέγγιση Εννοιών, Αρχών και Προτύπων*. Αθήνα:Business Plus.
- Κάντζος, Κ.&Χονδράκη, Α..(2006).*Ελεγκτική – Θεωρία και Πρακτική*. Αθήνα: Σταμούλη.
- Καραμάνης, Κ..(2008).*Σύγχρονη Ελεγκτική: Θεωρία και Πρακτική σύμφωνα με τα διεθνή ελεγκτικά πρότυπα*. Αθήνα: ΟΠΑ.
- Καραγιώργιος,Θ.(χχ).*Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα και Βασικές Λογιστικές Αρχές*.Τιμητικός τόμος, σελ. 227-248.
- Κοντογεώργης, Γ..(2013).*Οι εξελίξεις και η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου στην Ελλάδα και διεθνώς. Έρευνα της ποιότητας του εσωτερικού ελέγχου σε εταιρίες του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών (Χ.Α.Α.) ακολουθώντας το υπόδειγμα COSO*.Διδακτορική Διατριβή.Αθήνα:Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Κουτούπης, Α.(2009).*Οι επιδράσεις του θεσμικού πλαισίου εταιρικής διακυβέρνησης και των βέλτιστων πρακτικών, στην ανάπτυξη των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου των επιχειρήσεων, Η περίπτωση των εισηγμένων στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών Εταιριών*.Διδακτορική Διατριβή. Αθήνα:Πάντειο Πανεπιστήμιο.
- Νεγκάκης, Χ.& Ταχυνάκης, Π.(2017). *Ελεγκτική - Εσωτερικός Έλεγχος Θεωρία και Εφαρμογές*. Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική..
- Ντζανάτος,Δ.(2009). *Ο έλεγχος ως μηχανισμός αρνητικής εντροπίας*,Αθήνα:Καστανιώτη.
- Παπαστάθης, Π.(2003).*Ο σύγχρονος εσωτερικός έλεγχος στις επιχειρήσεις-οργανισμούς και η πρακτική εφαρμογή του- Τόμος Α*.Αθήνα:ΟΠΑΠ.
- Παπαστάθης, Π.(2015).*Εσωτερικός έλεγχος – Σχεδιασμός και μεθοδολογία ελέγχου στα μεταπτυχιακά προγράμματα λογιστικής και ελεγκτικής ΑΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας*.Κοζάνη: ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας.
- Παππάς, Α.(1999).Εισαγωγή στην Ελεγκτική.Αθήνα: Μπένου.
- Παππάς, Α.(2006).Εισαγωγή στην Ελεγκτική.Αθήνα: Μπένου.
- Τσακλαγκάνος, Α.(2005).*Ελεγκτική*.Αθήνα:Αφοί Κυριακίδη.
- Φάκος, Δ.(2008).*Διαχείριση επιχειρηματικών κινδύνων και εσωτερικός έλεγχος*.Αθήνα:Epsilon 7.
- Meigs, W.etal. (1984).*Ελεγκτική*.Αθήνα:Παπαζήση.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Alzebana, A.& Gwilliam, D .(2014).*Factors affecting the internal audit effectiveness: A survey of the Saudi public sector*. Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, 23.2.pp 74-86.
- Bazerman, M.H.Loewenstein,G.,Moore,D.A.(2002).*Why Good Accountants DO Bad Audits*’,Harvard Business Review,80,pp 96-103.
- Bedard, J. (2007).*Reported internal control deficiencies and earnings quality*.Working paper, University of Laval.
- Bellovary,J. L.,Giacomino,D.E.,Akers, M. D.(2006).*Is the going concern opinion still relevant?*, The CPA Journal, January 2006, pp 16-21.
- Boynton, WC.& Kell, WG.(1996).*Modern Auditing and Audsamp: Statistical sampling Templates for Lotus 1-2-3 to Accompany Modern Auditing*. John Wiley and Sons.
- Boritz,J.E.(1991).The Going Concern Assumption: accounting and auditing implications, CICA,Research report.Toronto, May 1991.
- Campbell, J.E.,Mutchler,J.F.(1988),*The ‘Expectations Gap’ and Going Concern Uncertainties*, Accounting Horizons,2,(1),pp 42.
- Cheung, TC.& Qiang,C.(1997).*Internal Audit at Guangdong Nuclear Power Joint Venture Company Limited*. Managerial Auditing Journal.12.4/5.pp 219-226.
- Colbert ,J.(2002).*Corporate Governance: Communications from internal and external Auditor*. Managerial Auditing Journal.17.3. pp 147-152.
- Cormier, D.,Magnan,M.,Morard, B.,(1995).*The Auditor’s consideration of the going concern assumption: a diagnostic model*. Journal of Accounting, Auditing and Finance,10, (2),pp 201-222.
- Coso Internal Control – Integrated Framework 2013.
- Dittenhofer,M.(2001).*Internal Auditing Effectiveness: An Expansion of Present Methods*.Managerial Auditing Journal.16.8.pp 443-450.
- Dye,R.A.(1991).*Informationally motivated auditor replacement*, Journal of Accounting and Economics, 14, pp 347–374.
- Goodwin, J.(2004).*A comparison of internal audit in the private and public sectors*.Managerial Auditing Journal.19.5. pp.640-650.
- Haron,H. et al.(2004).*The reliance of external auditors on internal auditors*. Managerial Auditing Journal.19.9. pp 1148-1159.

- Hasna,H.,Hartadi,B.,Ansari,M.,Ismail,I.(2009).*Factors influencing auditors going concern opinion*. Asian Academy of Management Journal,14,(1),pp 1-19.
- IIA.(1994).*The IIA's Perspective on Outsourcing Internal Auditing: A Professional Briefing for Chief Audit Executives*. Professional Issues Pamphlet 94-1. Altamonte Springs-FL,pp. 2-3.
- Jensen, MC.(1993).*The modern industrial revolution, exit and the failure of internal control systems*. *Journal of Finance*.July.pp 1-69.
- Masocha,W.,Weetman,P.(2005). Corporate Governance: shifting accountability for “going concern” assurance,*Corporate Governance*,13,(2),pp 156-167.
- McNamee, D.&McNamee,T.(1995).*The transformation of internal auditing*. *Managerial Auditing Journal*.10.2. pp. 34-37.
- Messier,WFJR.(1997).*Auditing a systematic Approach*. New York:Mc Graw –Hall.
- Moore, D.A. Tetlock P E. TanluL.,Bazerman,M.H.(2006),*Conflicts of interest and the case of auditor independence: moral seduction and strategic issue cycling*, *Academy of Management Review*,31, pp 10-29.
- Mutchler, J. Hopwood,W.McKeown,J. (1997). *The influence of contrary information and mitigating factors on audit opinion decisions on bankrupt companies*.*Journal of Accounting Research*, 35,(2),pp 295-310.
- Pantelidis, P.(2009).*Conceptual framework of auditing. Tax audit approach*. *International Journal of Management Research and Technology*. 3.2.Serials Publications. pp. 409-416.
- Picket, SKH.(2005).*The Essential Handbook of Internal Auditing*.John Wiley and Sons Ltd.
- Rodgers,W.,Guiral,A.,Gonzalo,J.(2009).*Different Pathways that Suggest Whether Auditor's Going Concern Opinions are Ethically Based*.*Journal of Business Ethics*,86,pp 347-361.
- Sawyer,LB.(1995).*An internal audit philosophy Internal Auditor*.August, pp 46-55.
- Spekle, RF.et al.(2007).*Sourcing of internal auditing: An empirical auditing*. *Management Account Research*.18.1.pp102-124.
- The Institute of Internal Auditors(2017).*The IIA's 2017 International Professional Practices Framework*.

- Van GansbergheCN.2005.*Internal auditing in the public sector: a consultative forum in Nairobi Kenya, stores up best practices for government audit professionals in developing nations*. Internal Auditor.62.4. pp 69-73.
- Venuti,E.K.(2004).*The going-concern assumption revisited: Assessing a company's future viability*,

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ

- Αχιγιώτης,Χ.(χχ).*Αξιολόγηση της δυνατότητας συνέχισης δραστηριότητας μιας οικονομικής οντότητας σε συνθήκες οικονομικής ύφεσης*, Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.accountancygreece.gr/%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B1/%CE%B5%CE%BB%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%B1-03/%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%B3%CE%B7%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%B4%CF%85%CE%BD%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%84%CE%B7%CF%84%CE%B1%CF%83-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%87%CE%B9%CF%83%CE%B7/>.
Πρόσβαση στις 01-10-2018.
- Karagiorgos,T.,Drogalas,G.,Christodoulou,P.,Pazarskis,M.(2006).*Conceptual framework, development trends and future prospects of internal audit: Theoretical approach*.Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση http://www.drogalas.gr/uploads/publications/Conceptual_framework_development_trends_and_future_prospects_of_internal_audit_Theoretical_approach.pdf.
- Χαραλάμπους,Γ. & Αντωνόπουλος, Χ. (2013),*Η αρχή της συνέχισης της δραστηριότητας (going concern)*,Διαθέσιμο στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.accountancygreece.gr/%CE%B7-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B7-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B5%CF%87%CE%B9%CF%83%CE%B7%CF%83-%CF%84%CE%B7%CF%83-%>.
- Deutsche Bank (2018). *Global network*. Διαθέσιμο: <https://www.db.com/company/en/global-network.htm>.

- Deutsche Bank (2018α) *Corporate culture and corporate values*. Διαθέσιμο: <https://www.db.com/cr/en/concrete-cultural-change.htm>.
- Deutsche Bank (2017). *Management Report*. Διαθέσιμο: https://annualreport.deutsche-bank.com/2017/ar/servicepages/downloads/files/dbfy2017_management_report.pdf
- Deutsche Bank (2017α). *Auditor's Report*. Διαθέσιμο: <https://annualreport.deutsche-bank.com/2017/ar/supplementary-information/auditors-report.html>
- Κανονισμός ΕΕ 575/2013 *Απαιτήσεις προληπτικής εποπτείας για πιστωτικά ιδρύματα και επιχειρήσεις επενδύσεων και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 648/2012*. Διαθέσιμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R0575&from=EL>.
- Οδηγία 2013/36/ΕΕ *Πρόσβαση στη δραστηριότητα πιστωτικών ιδρυμάτων και την προληπτική εποπτεία πιστωτικών ιδρυμάτων και επιχειρήσεων επενδύσεων, για την τροποποίηση της οδηγίας 2002/87/ΕΚ και για την κατάργηση των οδηγιών 2006/48/ΕΚ και 2006/49/ΕΚ*. Διαθέσιμο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013L0036&from=EL>